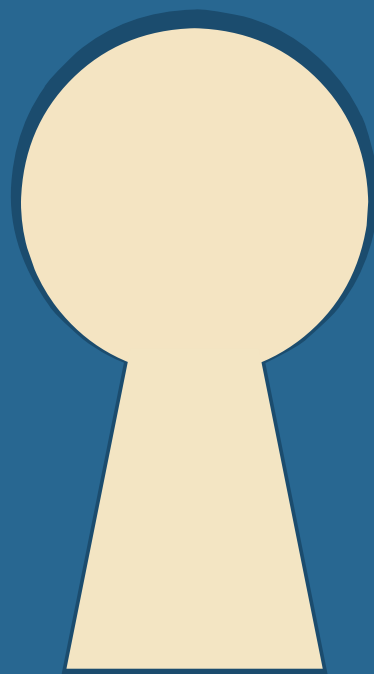

revistă de cultură
serie nouă, anul XXXIV, nr. 2(37)/2023

septembrie

apare sub egida Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina

Director: prof. univ. dr. Liviu-George Maha

Redactor șef: Adrian-Nicolae Popescu

Redactori: Mălina Anițoaei

Ionel Cristinel Puha

Augustin Cigoli

Luca Ciubotaru

Ovidiu Prelipcean

Colegiul redacțional: Marian Olaru

Corvin Bejinariu

Carmen Andronachi

Mircea Irimescu

Ștefan Hostiuc

Dragoș Olaru

Corectura: Ana-Maria Lavric-Paraschi

Concept grafic, machetare: Ovidiu Prelipcean

Adresa redacției: Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina

Rădăuți, str. Piața Unirii nr. 67, et. 1, jud. Suceava

revistaseptentrion@sclrb.ro

www.sclrb.ro

tel. +4 0743 171 900

ISSN: 1453-617X

Răspunderea pentru opiniile exprimate revine în exclusivitate autorilor.

Manuscrisele trimise redacției nu se înapoiază.

septentrión

c u p r i n s

• sensus Titu Maiorescu – 106. Semne ale unei treceri (Alexandru Ovidiu Vintilă)	04
• personalități bucovinene Nicolae Cârlan, Texte și contexte cultural-științifice (Din universul bucovinean) (Alis Niculică)	06
• interviu Rădăuțiul e Patria mea și Dumnezeuul meu e la Rădăuți! – interviu cu profesorul Gheorghe Schipor (realizat de Mălina Anițoaiei)	08
• aniversare Înveșnicită cu durerea românilor (Nicolae Suciu)	11
• litere poezia de ieri – Iulian Vesper, Gruia Bodnărescu poezia de azi – Cătălin Ioan Vega parodie – Parodii speciale (Corvin Bejinariu)	12 14 16
• învățământ bucovinean Nosievici, Ștefan (Lucian Ionuț Tablan-Popescu)	21
• din istoria Bucovinei Înființarea muzeelor etnografice din Bucovina (partea a II-a) (Augustin Cigoli)	23
• eveniment Amintiri spre neuitare (Nicolae Suciu)	25
• cronică literară Dan Lungu. Un topos al periferiei în comunism și în postcomunism (Florica Teodoriuc)	26
• in aeternum Istorie și destin. Ultimii ani din viața lui Ion I. Nistor (Ionel-Cristinel Puha)	30
• spirit românesc Paul Goma – patriot basarabean (<u>Elisabeta Prelipcean</u>)	33

Titu Maiorescu – 106. Semne ale unei treceri

Alexandru Ovidiu Vintilă

Titu Maiorescu (1840-1917) este personalitatea care a influențat decisiv cultura și, implicit, literatura, respectiv filosofia românească modernă. Direcția nouă ... o va indica Titu Maiorescu, ieșind învingător din bătălia canonică, fără precedent, pe care a declanșat-o în spațiul autohton. Polemist redutabil, cu o largă audiență, mentorul Junimii va reuși să-l impună pe tânărul, pe atunci, Eminescu, recomandându-l: „poet, poet în toată puterea cuvântului”. După cum se știe l-a plasat în proximitatea lui Vasile Alecsandri, stârnind asupra sa, în epocă, un val susținut de critici.

De amintit este și faptul că adevărul, pentru Titu Maiorescu, a reprezentat un criteriu pe baza căruia a arătat direcția dezvoltării culturii române. Astfel, se va declara, fără echivoc, împotriva mediocrității, considerând-o cel mai mare pericol pentru un popor. „Absența raportării la criterii axiologice universale, transcendente” va duce la „stagnarea în euforia megalomaniei de toate felurile”. Este cât se poate de limpede pentru liderul Junimii că patriotismul nu poate fi egal cu imperfecțiunea. Din acest motiv, „o lucrare slabă nu merită laudă prin aceea că e românească”. Mai mult, a nu vedea o scriitură lipsită de valoare, și a nu o considera ca atare, doar că este a unui român, pentru Maiorescu reprezintă o eroare extrem de gravă. Ca urmare a unei tendințe de acest gen, pe care a reperat-o în spațiul cultural românesc, s-a considerat dator să ia atitudine: „Demnitatea noastră de oameni nu ne permite ca din produceri ce la alte popoare ar fi obiecte de rîs și de compătimire să facem o colecție venerabilă și să o depunem pe altarul patriei cu tămîia lingușirii. Ce este rău pentru alte popoare este rău și pentru noi, și frumoase și adevărate nu pot fi decît acele scrieri române care ar fi frumoase și adevărate pentru orice popor cult”. Titu Maiorescu va mai spune că: „Zidăria naționalității române nu se poate așeza pe un fundament în mijlocul căruia zace neadevărul”. Prin urmare, criteriul strict al adevărului, spiritul critic și autonomia esteticului țin de pledoaria sa pentru așezarea culturii naționale într-o matcă a normalității, într-o devenire firească, în tandem cu spiritualitatea europeană, din ansamblul căreia provine și cultura română.

Petru Ursache subliniază „via dorință de europenizare” a lui Titu Maiorescu, sincronizarea cu spiritul Europei, pe care o vede posibilă doar prin promovarea creației românești originale, a literaturii autentice, respingând formele fără fond. În 1871, în Direcția nouă, junimistul își arată satisfacția că: „pe noi, românii, ne-a scos soarta fără veste din întunericul Turciei și ne-a pus în fața Europei. Odată cu gurile Dunării ni s-au deschis și porțile Carpaților și prin ele au intrat formele civilizației din Franța și din Germania și au învălit viața publică a poporului nostru... Și fiindcă a da înapoi e cu neputință, nouă nu ne rămâne pentru

existența noastră națională altă alternativă decît de a cere de la clasele nostre culte atîta conștiință cîtă trebuie să o aibă și atîta știință cîtă o poate avea”.

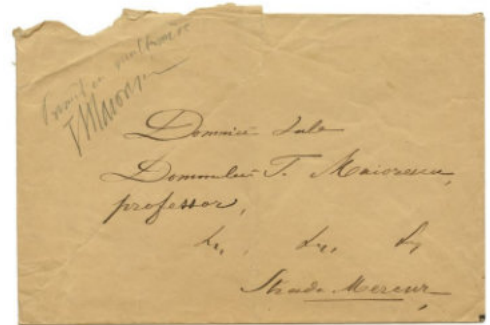
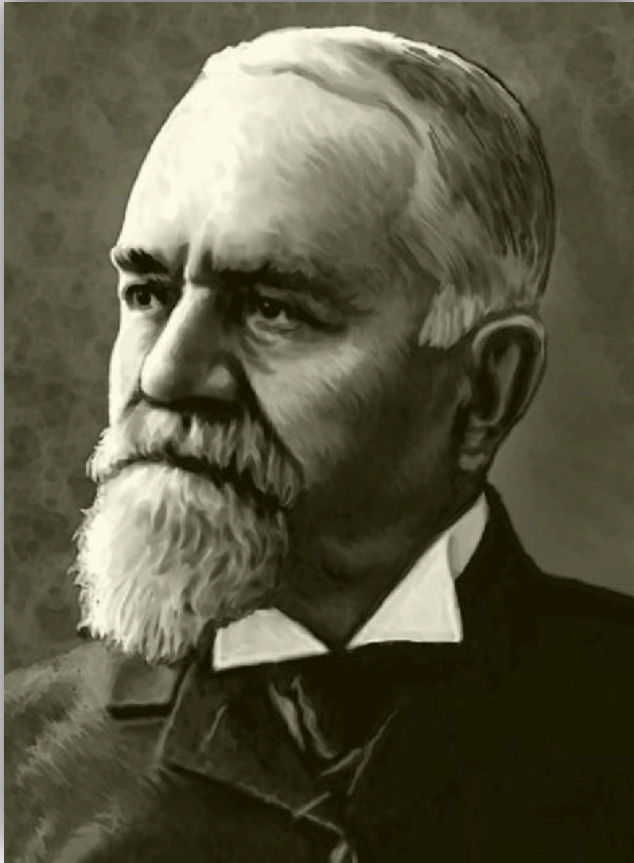
Într-un articol publicat în revista „Limbă și literatură”, din 1991, tot Petru Ursache va susține următoarele: „Titu Maiorescu ne-a arătat cum să reintrăm și să ne menținem în Europa, cu demnitate, cu gravă răspundere, prin noi înșine. Este cea mai înaltă lecție de crez rămasă de la marele cărturar și om politic (...) Vechea și cunoscuta formulă Înapoi la Maiorescu! poate fi din nou, cu succes, invocată, cu condiția să acordăm cuvântului întoarcere, ca în mitul resurecției, sensul necesar creator, și nu repetitiv pur și simplu”.

De remarcat că sincronizarea României cu Europa, în viziunea lui Maiorescu, se putea realiza prin rațiune și toleranță, prin educație, una peste alta, prin ridicarea gradului de cultură al întregii comunități. S-a declarat ferm a fi împotriva barbariei și a resentimentului. „Faceți întâi pe poporul român mai cult și mai activ, dați-i prin școli bune și prin o bună dezvoltare economică lumina și independența de caracter a adevăratului cetățean”, se poate citi în paginile lui Maiorescu, un cărturar care a militat, fără echivoc, pentru o veritabilă deschidere către progres, dezbaterea publică declanșată de el în societatea românească din acea perioadă având o însemnătate substanțială.

Eugen Ionescu punctează faptul că Titu Maiorescu a avut viziune și a fost primul critic al culturii române. În spațiul acesteia și-a îndeplinit cu rezultate notabile misiunea de mentor, „de ins care selectează valorile și aruncă nonvalorile”. Tudor Vianu precizează: „Acțiunea criticii culturale a lui Maiorescu a fost salubră”. De asemenea, Ion Petrovici, fost student al liderului junimist, este de părere că:

„Maiorescu și-a pus talentul, inteligența și energia în serviciul trebuințelor locale, a devenit unul dintre factorii cei mai însemnați ai progresului nostru cultural-național. [...] Maiorescu s-a socotit toată vremea ca omul unei epoci de tranziție, de la o bază anarhică, cu pretenții culturale, către o bază de cultură adevărată. El avea de pregătit o vreme nouă, care nu putea, firește, răsări dintr-odată. Rolul pe care și l-a luat, ajutat de educația pe care o primise în Occident, a fost acela de valorificator și indicator de criterii. El a crezut că nu are de scris decît prefața la timpuri care aveau să vie. Intrarea în fond și în amănunte urma să fie sarcina altora”. Și, trebuie să recunoaștem, criteriile maioresciene au avut o forță uriașă din moment ce au reușit să câștige o bătălie canonică, repet, prima din cultura română.

Oricum, chiar și la 106 de ani de la moartea marelui junimist, nu putem trece cu vederea prezența sa pregnantă în arealul istoriei culturii române.

CONVORBIRI LITERARE

No. 5 și 6 BUCUREȘTI, MAI—IUNIE 1920 Anul LII

DIRECTOR S. MEHEDINȚI

CUPRINSUL:

Iacob Negruzzi. — La o 80-a aniversare a nașterii lui Tiliu Maiorescu.
Iacob Negruzzi. — Amintiri din „Junimea”: (Eminescu).
D. Onciul. — T. Maiorescu (cuvântare).
C. Rădulescu-Motru. — T. Maiorescu în filosofie (cuvântare).
E. I. V. — Sacrificiu (versuri).
Eug. Ciuchi. — Romanță (poezie).
M. Beza. — O vieță (roman).
V. Lăiniceanu — Cântec (poezie).
A. Mândru — Impăcarea (novelă).
E. I. V. — Către (versuri).
D. M. Cădere. — Decentralizarea ministerului școlilor.
George Roiban. — Sus, pe vârful Sboina Neagră (poezie).
Dr. Ilie Gherghel. — Câteva contribuții la cuprinsul noii curșuri „Vlach”.
Zoe Gh. Frasin. — Oaletea (poezie).

Cronica Literară și Științifică:

Fapte: Cultură: Frecvența universităților în Germania; Industrie: Mășare de paianjen; Politică: Siria, câmp de bălăie politice.

Recenzi: Ramiro Ortiz: În ciuda submarinelor; Dr. I. Ghișană: Studiu statistic, medical și social asupra invalizilor de război ai României; Tudor Pamfil: Ținutul Helinului la 1917.

Reviste: Pentru inima copiilor; Buletinul societății sunamantice române; Analele Dobrogei; Renașterea Moldovei.

D. Ioanțescu. — Cronica Școlară: Discuții constituționale: Libertatea învățământului: Școala primară. Școlile confesionale. Școlile minorităților și Universitatea.

Const. C. Giurescu. — Cronica Istorică: Câteva cuvinte asupra „Legăturii și așezământului lui Mihai Vodă”.

Matei Gr. Peucescu. — Cronica Politică: Partidele politice în alegeri.

Tip. „Convorbiri Literare”, Câmpineanu, 17

Nicolae Cârlan, Texte și contexte cultural-științifice (Din universul bucovinean)

Alis Niculică

Criticul și istoricul literar Nicolae Cârlan, membru al Uniunii Scriitorilor din România și al Societății Scriitorilor Bucovineni, este o personalitate emblematică a vieții culturale sucevene, cu merite deosebite în scoaterea la lumină a manuscriselor lui Nicolae Labiș din colecțiile muzeului sucevean, în organizarea caselor memoriale din județul nostru, în tipărirea Anuarului Suceava al Muzeului Județean (unde a fost redactor aproape 20 de ani) și a prestigioasei reviste a Societății Scriitorilor Bucovineni, „Bucovina literară”, reînviată după 1990 (unde a fost redactor tot cam 20 de ani).

Aflat la vârsta la care se fac bilanțurile, domnul Nicolae Cârlan a decis, și bine a făcut, să adune în câteva volume, tot ceea ce a publicat prin diferite gazete și periodice, materiale de mare valoare, care pot constitui, desigur, un punct de plecare pentru o viitoare istorie a literaturii române din Bucovina. Pentru acest prim volum s-a oprit asupra textelor care i-au apărut parte în introducerea unor volume ale sale, parte în prestigioase reviste precum: „Adevărul literar și artistic” (București), „Vitrăliu” și „13 Plus” (Bacău), „Glasul Bucovinei” (Cernăuți-București), „Bucovina literară”, „Suceava. Anuarul Muzeului Județean”, „Scriptum”, dar și în cotidianul „Crai nou” (Suceava).

Titlul ales de domnul Nicolae Cârlan pentru volumele sale de publicistică este sugestiv, Trasee și repere cultural-științifice, și el trasează câteva coordonate, destul de largi, despre conținut. Însă, subtitlul acestui prim volum, Din universul bucovinean, ne aduce mai aproape de cuprinsul cărții, deoarece, cel mai lung dintre cele trei capitole (și anume cel de-al doilea) poartă chiar acest titlu, fapt care a permis Bibliotecii Bucovinei să includă cartea în cadrul proiectelor editoriale cu care această instituție contribuie la evenimentele dedicate Anului Ciprian Porumbescu.

Autorul ne introduce în atmosfera cărții cu o „spovedanie andurantă”, intitulată sugestiv Sic credo și semnată modest, „Nicolae Cârlan (un fost muzeograf sucevean)”, din care cităm:

„O experiență directă, intensă și continuă, desfășurată pe durata a vreo trei decenii, la Muzeul din Suceava, precumpănitor în profilul memorialisticii – unde mi-au intrat în raza de incidență a activității profesionale, în principal, colecțiile Nicolae Labiș,

Ciprian și Iraclie Porumbescu, Simion Florea Marian, Leca Morariu, Ion Luca, Petru Comarnescu, Eusebiu Camilar, tezaurul bibliofil de la Mănăstirea Dragomirna, cărora li se adaugă memoria lui Mihai Eminescu preponderent în context bucovinean (căci pentru un licențiat în filologie Eminescu reprezintă una dintre cele mai dulci și mai statornice obsesii, mai ales când se mulează pe o istorie atât de dramatic disputată ca aceea a Bucovinei), mi-a relevat faptul că muzeografului i se cer disponibilități intelectuale dintre cele mai diverse, profunde și mai dinamice spre a se ridica în mod corespunzător, relativ corespunzător, la altitudinea cerințelor pe care le implică această profesiune” (p. 5).

După cum am arătat mai sus, cartea este împărțită în trei capitole: 1. Din cartea veche și-nțeleaptă, 2. Din universul bucovinean și 3. Din arealul diversității.

Primul capitol reunește studii de mare valoare despre cartea veche românească cercetată de domnia sa la Mănăstirea Dragomirna, despre mitropolitul cărturar Iacob Putneanul al Moldovei, cel care, la jumătatea secolului al XVIII-lea a avut un rol important în dezvoltarea învățământului românesc și revigorarea tiparului, văzut ca un mijloc mai eficient de „a lumina și a împodobi turma cea cuvântătoare ce ni s-a încredințat nouă” (p. 30) precum și despre cărțile românești publicate de Mihail Strelbițchi, între 1792-1800, la Dubăsari și Movilău (vechi localități românești de pe malul stâng al Nistrului, în prezent, primul în Transnistria, cel de-al doilea în regiunea Vinița, Ucraina, la granița cu Rep. Moldova).

Cel de-al doilea capitol, Din universul bucovinean, se deschide cu un tulburător articol despre Perenitatea românismului în Bucovina, teritoriul care „este o lacrimă a sufletului nostru, sfărțecată încă de sârma ghimpată a unei frontiere absurde, impusă prin dictat și interese artificiale” (p. 45). Între studiile din această parte de mijloc a cărții domnului Cârlan le amintim pe cele dedicate versurilor, dar și altor încercări literare ale lui Ciprian Porumbescu, cel referitor la felul cum a fost receptat în epocă savantul Simion Florea Marian, despre relația de suflet pe care Eminescu a avut-o cu Bucovina, sau cele care valorifică documente inedite din Arhiva Fundației „Leca Morariu”, dedicate celor trei frați Morariu: Victor – din a cărui creație redă fragmente dintr-un jurnal inedit; Leca – un refugiat prin propria

țară (pasaje tulburătoare din jurnalul acestuia din lunile iunie-iulie și apoi noiembrie 1940, din timpul invaziei bolșevice a nordului Bucovinei, peripețiile prin care acesta a trecut, împreună cu soția, pentru a fugi în România și încercarea de a-și continua viața în condițiile vitrege de refugiat) și Aurel – o valoroasă contribuție biobibliografică. Am amintit doar câteva lucruri, pentru a lăsa cititorilor plăcerea de a le descoperi pe celelalte.

În cel de-al treilea capitol, cei interesați pot afla importante amănunte despre dramaturgul Ion Luca, criticul și istoricul de artă Petru Comarnescu, poetul Nicolae Labiș sau criticul și istoricul literar Dimitrie Păcurariu – profesorul mult îndrăgit de Nicolae Cârlan încă din timpul studenției sale bucureștene.

Impresionant, încărcat de o emoție sinceră, dureroasă, este reportajul pe marginea periplului întreprins de Nicolae Cârlan în Basarabia, în 2015, pe urmele tatălui său, Gheorghe Cârlan, erou al celui de-al doilea război mondial, rănit grav în luptele de la Țiganca (iulie 1941). Ajuns în localitatea unde tatăl său era să moară, se întâlnește cu o localnică. Intră în vorbă cu aceasta, îi povestește de ce a bătut atâta cale, și-i mărturisește că vrea să ia o bucătică din pământul Basarabiei să o ducă la mormântul tatălui din Dealu Morii (județul Bacău). Femeia îi replică spontan: „– Da... luați-o toată! Toată Basarabia puteți s-o luați! [...] Și luați-ne și pe noi, că... (Aici am avut impresia că și-a înghițit o lacrimă care o înăbușea, iar eu cred că n-am putut să nu o acompaniez... bărbătește, de!)

– V-am lua, cum nu, cu toată dragostea... Numai că eu n-am venit aici pentru asta. Am venit cu intenția să vă ordon: Treceți Prutul! Treceți-l Dumneavoastră de data aceasta, de la est spre vest, că noi... I-am împușcat pe cel care ordonase oștirii române, în 1941, să opereze RECUPERAREA... Oricum, vă așteptăm, ca să vă primim, înarmați până-n dinți! Avem obuze încărcate cu tot dorul acumulat vreme de peste 200 de ani, de când a fost ruptă de către ruși, în 1812, Basarabia de la noi; și proiectile încărcate numai cu dragoste, nesfârșită dragoste frățească” (p. 242-243).

Cine îl cunoaște cu adevărat pe Nicolae Cârlan știe că, în adâncul sufletului său, dincolo de fațada uneori acidă, de multe ori tăioasă, pe care o afișează, există un suflet de o rară sensibilitate, și un mare patriot. Domnia sa a moștenit de la părintele său iubirea față de Țară, Neam și Biserica Ortodoxă, dar și curajul de a le apăra cu cea mai importantă armă a intelectualului, cuvântul scris sau rostit. Dacă vreți să înțelegeți mai bine vremurile pe care le trăim, vă îndemn să citiți istoria recentă a României. Și în această carte veți găsi un document istoric de mare însemnătate. Nu vă spun care. Descoperiți-l, citiți-l, recitiți-l și, dacă îl veți înțelege, veți descoperi cu surprindere cât de actual, dureros de actual, poate fi.

Nicolae Cârlan nu este o personalitate comodă. Sinceritatea uneori prea dură și adevărul rostit răspicat, fără reținerile care determină pe cei mai mulți dintre noi la autocenzură, i-au adus multe neajunsuri, dar nu s-a

descurajat niciodată, deoarece, așa cum spunea romancierul Ioan Țicalo, „Omul de cultură Nicolae Cârlan face parte dintr-o categorie de persoane mai rar întâlnită, fiind de o verticalitate exemplară, fără să o trâmbezeze defel. Altfel spus, e un devotat slujitor al adevărului, aflându-se mereu în căutarea cuvântului (elevat!) care, vorba poetului, să- l exprime”. În aceeași măsură, „Nicolae Cârlan caută omul în integralitatea lui. Și dacă nu-l găsește, suferă și reacționează, având un suflet supra-sensibil. Vibrează la Frumos și îmbrățișează Adevărul. Cred că Diogene, întâlnindu-l pe stradă, s-ar opri în fața lui, l-ar privi cu interes și apoi ar sufla în felinar”.

Ca o paranteză, Diogene (412-323 î.Hr.) a fost un vestit filosof al antichității, fondator al curentului filosofic numit mai târziu cinism: era adept al unui stil de trai ascetic, ducând o viață extrem de simplă, la limita necesarului supraviețuirii, manifestând un dispreț suveran față de convențiile și principiile societății. La un moment dat, rămas fără casă, își improvizează un adăpost într-o amforă mare, de dimensiuni umane – pithos. Purta, indiferent de anotimp, aceeași haină ponosită, cerșea ca să mănânce și-i batjocorea neîncetat pe orășeni pentru modul lor de trai. Diogene obișnuia să umble uneori prin Atena, în plină zi, cu o lumânare aprinsă în mână, „în căutarea unui om onest”.

Acesta este omul Nicolae Cârlan, aceasta este cartea sa, pe care vă invit călduros să o citiți, pentru că altfel nu veți ști niciodată ce ați pierdut.

„Rădăuțiul e Patria mea și Dumnezeuul meu e la Rădăuți!”

– interviu cu profesorul Gheorghe Schipor –

(consemnează Mălina Anițoaei)

Publicistul Gheorghe Schipor s-a născut la 30 septembrie 1953, în comuna Vicovu de Sus, județul Suceava, fiind al doilea din cei patru copii (Constantin, Gheorghe, Mihai, Aurel) ai soților Schipor Victor și Reveca (născ. Georgescu). A plecat dintre noi la data de 24 septembrie 2023. Este înmormântat în cimitirul parohiei Sf. Ilie din Rădăuți.

Este autorul lucrărilor:

- *Grupul Școlar Agricol „Andronic Motrescu” – file de monografie, Rădăuți, 1997;*
- *Antrenor de-o viață, Suceava, Editura Cygnus, 2005;*
- *Rădăcini în glia Bucovinei, Suceava, Editura Cygnus, 2006;*
- *Herghelia Rădăuți sub două stăpâniri, Suceava, Editura Cygnus, 2007;*
- *Întreprinderea Metalurgică Rădăuți – studiu monografic, Suceava, Editura Cygnus, 2009;*
- *Rădăuți, scurtă privire istorică – studiu documentar, Suceava, Editura Cygnus, 2010;*
- *Cetățenii de onoare ai Rădăuțiului, Rădăuți, f. e., 2011;*
- *Învățământul agricol din Rădăuți – studiu monografic, 1897-1925, Suceava, f. e., 2012;*
- *Învățământul profesional și tehnic din Rădăuți – studiu documentar, Suceava, Editura Cygnus, 2012;*
- *Școala Medie Tehnică Zootehnică Rădăuți – studiu documentar, Suceava, Editura George Tofan, 2013;*
- *Rădăuțeni afirmați în diverse domenii. Biografii (I), Suceava, Editura George Tofan, 2013;*
- *Domeniul Rădăuților, parte a Fondului Bisericesc Ortodox Român al Bucovinei – studiu documentar, Suceava, Editura George Tofan, 2014;*
- *I.M.I.L. Rădăuți, oameni și înfăptuiri – Biografii, Suceava, Editura George Tofan, 2014;*
- *Victor Schipor – inventator și profesor (ediție îngrijită), Suceava, Editura Accent Print, 2014;*
- *Ștefan Rusu – Sportiv de legendă (ediție îngrijită), Suceava, Editura Accent Print, 2015;*
- *Turneul Internațional de Lupte „Ștefan Rusu & Ioan W. Popovici – Cadeți; Gheorghe Berceanu & Vasile Iorga – Juniori”, 2015, Ediția I-a (ediție îngrijită), Suceava, Editura Accent Print, 2016;*
- *Turneul Internațional de Lupte „Ștefan Rusu & Ioan W. Popovici – Cadeți; Gheorghe Berceanu & Vasile Iorga – Juniori”, 2016, (ediție bilingvă), Suceava, Editura Accent Print, 2016;*
- *Oameni în slujba școlii – studiu documentar, Rădăuți, 2016;*
- *Liceul Agricol / Agroindustrial Rădăuți (1968 – 1990), Horodnic, Editura Ion Prelipcean, 2017.*

- *Când a început pasiunea pentru cercetarea documentelor privitoare la istoria Rădăuțiului?*

- E mult de atunci! Era prin anul 1995, când directorul Florin Drîmbă de la Grupul Școlar Agricol

Gheorghe Schipor

(azi, Colegiul „Andronic Motrescu”), unde lucrez, m-a numit responsabil cu întocmirea unui scurt istoric despre această instituție școlară. Domnul director, fiindu-mi coleg și prieten, observase că mă interesează, din curiozitate, istoricul acestei școli de veche tradiție, școală care, în toamna anului 1997, împlinea un veac de existență. Un istoric al învățământului agricol în limba română la Rădăuți, Bucovina, nu a mai fost scris până atunci. Îmi venea cam peste mână să mă apuc de o astfel de lucrare, deoarece despre perioada de început (1897) aveam doar o poză cu o promoție (în prim-plan cu trei profesori) și o carte scrisă de Andronic Motrescu. Celelalte date, puține câte erau, nu ofereau informații certe. În acel an (1995) eu urma să-mi susțin examenul de definitivat la București, aspect care sporea dificultatea întocmirii respectivei incursiuni istorice dedicată jubileului centenar al școlii. Eram îngândurat și abătut și uite-așa, să mai uit de griji, am intrat pe la Muzeul Etnografic din localitate. Aici l-am găsit pe profesorul Vasile Precop, care citea niște ziare. Am intrat în vorbă cu dumnealui și i-am spus ce problemă mă apasă, de nu văd lumea înaintea ochilor. „Presa vremii domnule, presa vremii... asta-i rezolvarea”, mi-a răspuns distinsul profesor. „Eu am citit despre inaugurarea școlii voastre în ziarul Patria din 1987, la Casa Marian din Suceava”, a mai spus dl Vasile Precop. A doua zi, entuziasmat de așa veste mare, am plecat la Suceava împreună cu directorul Florin Drîmbă și cu profesorul Vasile Roșca. Am avut marea satisfacție de a găsi articolul indicat de profesorul Vasile Precop. Era un început promițător! În perspectiva plecării mele la București pentru susținerea examenului de definitivat, am trecut pe la Centrul de Studii „Bucovina” de unde, prin amabilitatea dlui cercetător științific Vasile I. Schipor, am primit o recomandare pentru Biblioteca Academiei Române. La București, cursurile de pregătire, apoi examenul, au durat cam 12 zile. În această perioadă, aproape zilnic, între orele 9- 14, am studiat diverse documente, tot căutând articole pe tema care mă interesa la Biblioteca Academiei Române. Studiind

însă un volum atât de mare de documente, fără să-mi fi propus, am găsit și unele informații inedite și detaliate despre trecutul localității Rădăuți și despre Herghelia Împărătească din Rădăuți, de pe vremea Austriei. Eram mereu emoționat și căutam să xeroxez cât mai mult, din pasiune, fără să mă fi gândit atunci la abordarea vreunei scrieri despre Rădăuți. La xerox problema era cam complicată, din cauză că fata de acolo avea și alte atribuții. Alături de mulți alții, stăteam la rând și cu regret trebuie să afirm că eram tratați necorespunzător. Întâmplarea a făcut ca, într-o anumită conjunctură, să stau de vorbă cu gazetarul Ion Cristoiu. Acesta, aflând că vin din Bucovina (și probabil înduioșat de așteptarea mea la rând, stând atâta vreme așezat pe scări), mă ajută vorbind cu fata de la xerox, zicându-i că eu am venit de la 600 km. Am venit la Rădăuți cu o colecție apreciabilă de notițe și copii xerox de prin diverse reviste, cărți și ziare. Așa a început pasiunea mea pentru istoria Rădăuțiului.

„Sunt optimist, rămânând la credința că în studiile monografice/ documentare, ca și într-o sală de spectacol, zgomotul nu face niciodată muzica”

- Care considerați că sunt șansele de afirmare pentru un intelectual din provincie?

- Șanse ar mai fi ele, însă ce folos că la unii români, intelectuali literați din instituții de cultură din Suceava, și nu numai, există încă meteahna de a căuta mereu să se pună bine unii cu alții, formând un cerc restrâns, inter-instituțional, în care își emit, reciproc, aprecieri elogioase și distincții. Mie mi s-a întâmplat, în anul 2011, ca participând la un astfel de concurs la Suceava să aflu că lucrarea cu care participam ar fi fost mai valoroasă și apreciată de juriu, dacă ar fi avut note de subsol. În emoția momentului și zarva de acolo, nu am izbutit să spun că lucrarea avea, lucru evident, nu mai puțin de 172 note de subsol. Să cred că cel care mi-a făcut recenzia („persoană importantă, nu-i spui numele”) ori nu a deschis cartea, ori nu știe unde vin scrise aceste note?! Menționez faptul că nu mă tentează nici acum și nici în viitor distincțiile. Această practică stânjenitoare de a chema la diverse concursuri autori de carte, poate mai puțin cunoscuți și sigur mai puțin zgomotoși, pentru a crea masa de detașare a vreunui autor cu „dreptul de campion”, este mult departe de a acorda reale șanse de afirmare truditilor, doar din pasiune, în slujba scrisului. Consolarea rămâne reclama de la Maraton: „Chiar dacă nu ești primul, poți să fii cel mai bun!” Cât despre șansele de afirmare ale unui intelectual în lumea cercetării științifice și a scrisului, de pildă, sunt optimist, rămânând la credința că în studiile monografice/ documentare, ca și într-o sală de spectacol, zgomotul nu face niciodată muzica.

- Care este secretul care vă ține racordat la o lume pe care nu mulți o înțeleg? Ce satisfacții vă dă munca dumneavoastră?

- Nu este vorba de un secret cât mai degrabă de o necesitate socio-culturală. Cândva, am dorit să știu mai multe despre vechea Herghelia din Rădăuți. Sursele de informare pe care le-am consultat nu m-au satisfăcut, fiind puține și relative. Atunci am socotit că or mai fi și alții ca mine interesați de istoricul acestei instituții, odinioară de mare reputație și faimă pe plan mondial. Am căutat să aflu mijloacele utile scrierii unei astfel de lucrări, însă am constatat că la nivel național o astfel de tematică nu a fost abordată încă într-o lucrare amplă și omogenă. Ținând seama de vastitatea subiectului, o astfel de incursiune istorică mi se părea aproape imposibil de realizat. Gradul sporit de dificultate mi-a întărit convingerea că sunt pe un culoar bun, că dacă era simplu, problema era de mult rezolvată de alții. Așa s-a întâmplat și cu Monografia Întreprinderii Metalurgice „21 Decembrie” din Rădăuți, dar și cu alte asemenea scrieri. Eu cred că o carte o scriem pentru viitor și că posteritatea e în măsură și în drept a emite judecăți obiective; că numele autorului pe o carte este, în primul rând, o responsabilitate asumată, și în al doilea rând, poate fi și un titlu de mândrie, în cazul în care valoarea cărții este confirmată de cititori și critici de specialitate. Fâlfâiala unor file (cazuri izolate, desigur) pe la unele lansări de „carte”, în prezența vreunui popă, cu zarvă și meniu asortat, din nefericire, nu generează valoare scrierii. Și apoi, ar fi culmea ca invitații, după un așa tratament generos, să spună că nu le place cartea căpătată gratis. Un autor poate dobândi consacrarea și cu o singură carte scrisă, dacă este interesantă și dacă reflectă un efort real, în măsură a da forță subiectului tratat. Satisfacția mea personală este că am reușit să aflu subiecte interesante despre Rădăuți și să umplu niște goluri din fascinanta istorie a acestui oraș. Am scris numai despre Rădăuți. De ce? De multe ori mă întreb și eu. Nu am spus niciodată, nimănui, dar într-o părere și un fel de-a spune, Rădăuțiul e Patria mea și Dumnezeuul meu e la Rădăuți!

„Nu sunt angajat politic, deci nu sunt la modă; prefer să rămân un tradiționalist”

- Ce îi lipsește cel mai mult comunității rădăuțene?

- Trecutul, asta cred că îi lipsește comunității rădăuțene. Fabrica Mixtă de Industrie Locală, Fabrica de Mobilă, Fabrica de Tricotaje ș.a., deci locuri de muncă, asta lipsește, în primul rând, comunității locale. Sala de lectură; respectul față de cultură și semeni; bucuriile de dincolo de izbânzile profesionale; cultul prieteniei; dragul de a fi gazde și de a comunica în intimitate, dar câte și mai câte trebuințe de suflet. Comunicarea și schimbul de idei: un om dacă dă cuiva un măr și primește, la rândul său, un măr, în final amândoi vor avea câte un măr; dacă unul vine cu o idee și celălalt cu altă idee, în final fiecare va avea câte două idei. Nu sunt angajat politic, deci nu sunt la modă; prefer să rămân un tradiționalist. La nivel național, implozia economică și explozia kitsch-ului consider că sunt principalii factori

care propagă severe lipsuri în toate comunitățile rurale și urbane din țară.

„Pentru mine este, neîndoielnic, o onoare să scriu despre oameni meritoși și despre realizările lor notabile”.

- La ce lucrați în prezent?

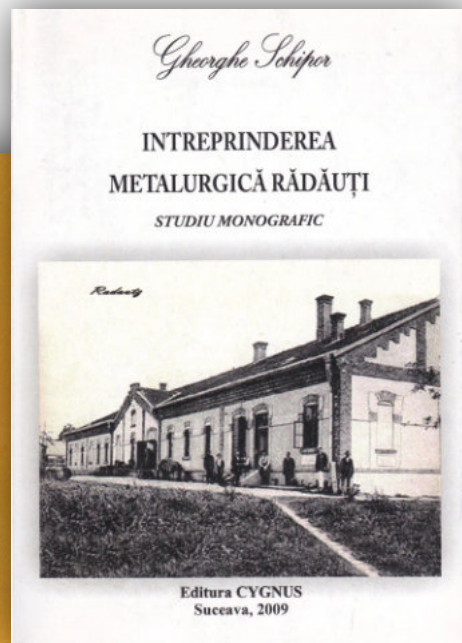
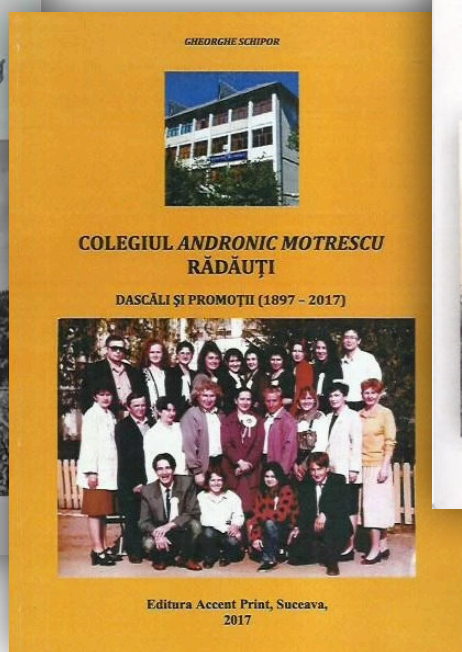
- Am terminat un studiu documentar intitulat „Domeniul Rădăuților, parte a Fondului Bisericesc Ortodox Român al Bucovinei”, studiu pe care urmează să-l corectez și să-l dau la tipar anul acesta. În prima zi de vineri a lunii decembrie, un grup dintre foștii salariați ai I.S.S.A. Rădăuți, din inițiativa dlui inginer Iosif Loghin, ne întâlnim la un local pentru a depăna amintiri. Pentru a nu ne rezuma doar la a depăna amintiri despre fosta întreprindere, am considerat util a colecționa fișe biografice de la participanți, și nu numai, pentru a întocmi un Auxiliar (I), „Oameni și înfăptuiri”, la un studiu monografic intitulat „Întreprinderea Metalurgică Rădăuți”, lucrare apărută la Editura Cygnus, în anul 2009. Mai am în fază de proiect și alte lucrări. Deocamdată sunt doar tentative, motiv pentru care nu pot oferi informații certe. Pentru mine este, neîndoielnic, o onoare să scriu despre oameni meritoși și despre realizările lor notabile. Consider că și pentru acei protagoniști, solicitați de mine spre a-mi furniza date personale și poze, se cade să fie, de asemenea, o onoare și astfel să dea dovadă de înțelegere și de mai multă colaborare.

(interviu acordat în anul 2014).

10

interviu

Înveșnicită cu durerea românilor

Niculae Suciu

Citind scripturile și hrisoavele din vechime, jurnalista și scriitoarea Maria Toacă și-a tapat cămărilor sufletului cu sentimentele dăinuite de secole ale dragostei pentru glia străbună, Bucovina, pentru locuitorii ei, pentru limba română „ca un fagure de miere”, scrisă și vorbită cu „gură de aur”, „glas cu durere” de înaintașii noștri în al căror suflet era „cuib de înțelepciune”, cum ne spune Eminescu în Epigonii.

Ursitoarele i-au hărăzit să vadă lumina zilei pe moșia vornicului și cronicarului Ion Neculce, în satul Boian, sat care a sărbătorit, la 4 ianuarie 2023, 500 de ani de la prima atestare documentară. În onoarea și cinstirea acestui jubileu, sufletista și talentata jurnalistă-scriitoare Maria Toacă îi dedică cartea „Boianul meu cu inimă română”, Editura Micto, Cernăuți, 2023. În filele cărții își mărturisește iubirea pentru locul natal și consemnează, ca un șirag de mătăanii, tragedia și durerea celor care au locuit sau locuiesc în „Marele Boian” și în întreaga zonă locuită de români.

Autoarea, care se simte o părticică din toate câte au fost și sunt, printre lacrimile propriei suferințe, prezintă în toate scrierile dânzei tragediile greu de închipuit, așa cum au fost, pe care le-au pățimit românii de secole în Bucovina.

Printre cei care au citit dintre sutele de articole apărute sub semnătura patriotei Maria Toacă, publicate în ziare, reviste și cărți, aducându-și obolul lacrimilor celor năpăstuiți, mă regăsesc și eu cu soția. Aceste lecturi m-au ajutat să definesc, în sinea mea, portretul interior al „pălmașului cu condeiu”, cum spune jurnalistul Ion Andreiță, al omului de cultură

Maria Toacă. Reiese din tot ce a scris că ogorul din sufletul autoarei i-a fost însămânțat de mamă, în pruncie, cu bunătate, dragoste de Țară și blândețe, din care izvorăsc, vibrând, cuvintele glazurate cu aroma sentimentului pentru tot cei românesc: Țară, Neam și Limbă.

Cât adevăr conțin cuvintele: „Am știut întotdeauna” că „Durerea e numai a noastră”, pe care Maria Toacă le-a scris în articolul O rană veșnic vie, tragedia românească de la Fântâna Albă, publicat în Gazeta de Herța nr. 14/2023.

Trăind în suflet cu durerea românilor din Bucovina, Maria Toacă s-a încărcat și de mulțimea bucuriilor trăite cu pleiada de oameni cu care a interacționat în dubla calitate: jurnalist și scriitor. Multe articole și pagini din cărți sunt mărturii ale acestora. Transcriu din bucuria consemnată în cartea „Tragice despărțiri, cutremurătoare întâlniri”, Editura Micto, Cernăuți, 2022, pagina 75: „Azi m-au podidit lacrimile care nu mi-au dat multe zile în ochi, căci le port împietrite în suflet. Dar nu din cauza sirenelor care au urlat neîntrerupt toată ziua.

M-a înduioșat un sunet de telefon. A reușit să mă găsească domnul Suciu din Gherla...”

Doamne, adă pace pe pământ! Suntem dornici să reluăm întâlnirile noastre, să ne destăinuim bucuriile și durerile noastre inerente pe care le simțim în viețuirea noastră. Optimistă, Maria Toacă ne asigură că: „Ne vom mai duce, domnule Suciu, pe unde ne chiamă dorul de moșie”.

IULIAN VESPER

PĂMÂNT NEGRU, ÎN ASFINȚIT

Țăranii scunzi, în zilele prelungi, ară un pământ
[nesfârșit

Până vor da de un cer împietrit,
Unde cuțitul plugului să spintece 'n două
Zorile muncii rodnice, nouă.

Ara-vor câmpurile dela Răsărit la Apus,
Brazdele-or fi drumuri pentru viețile noastre,
Pentru glotașii ce-au dus
Legenda pământului sub tâmpile albastre.

Ingerii transcriu însingurări de cărbune
Pentru neștiuta satelor rugăciune,
Intârziind cu veacuri sub pământ
Surâsul trist al celor ce nu sânt.

Numai fumul hogeagurilor va mai cere
Iertare pentru plugarii răsăritului azurat:
Copii cresc în tăcere
O inimă ca un sat.

(Constelații.)

ÎN RĂDĂUȚI, DOAMNE...

*În Rădăuți, Doamne –
am îmbrățișat, tânăr, cele mai triste toamne,
și-am scris cele mai albe poeme
pe-ale inimilor steme...*

*Cu ani în urmă, năvalnic am crestat
primele iubiri, ce astăzi le-am uitat...
În Rădăuți, Doamne, încerc cuprinsul zilei de azi,
dar viața mi-e în creștet la amiazi...*

*Pe străzile-n tină, cu plopi în vis,
amare lacrimi albastre-am ucis.
Și-am învățat: mereu să urc trist
pe-aceeași cărare cu sânge de Crist.*

*Prin urbea bătrână
Cutreier nostalgic c-o floare în mână,
Doamne, e floarea credinței în Tine – curată –,
E inima-mi rece simțirii Tale plecată.*

*Fă, Doamne, ruga să-mi fie îndemn
și bunătatea-Ți eternul meu semn!*

*În Rădăuți, Doamne, du-mă mereu
să-Ți semăn credința cu zâmbetul meu!..*

vinul de poezie

ciorchinii știu că strâng din soare
puterea de-a trăi prin ani
căci teascul dezvelește forma
fluid de-a curge
prin inimi, prin minte
ca un sânge
sau ca iubirea vinul
spovedește și împărtășește
durerea și visarea
printr-o jertfă.

viciul etern

atâtea vicii de care te poți lăsa
cu tratamentul potrivit...
te poți lăsa de băut
te poți lăsa de fumat
te poți lăsa de tot ce începe
cu F, D,G, - voi știți.
dar de poezie e greu
e o boală autoimună.
am donat și sânge și plasmă s-o scot,
am lăsat și pe alții să mi-o scoată
din cap, din inimă,
din memoria neabgradată
zece ani în care am chinuit-o
cu uitarea, nepăsarea de-a fi eu
așa c-am lăsat-o să curgă...

O poveste cu un erudit

(parodie după poezia „Vânătoare de șoim”
de Ștefan Augustin Doinaș)

Într-o anume zi din vremea asta rea,
Încinsă de istorisiri nebune,
Un erudit al clipei povestea
Și-un cronicar scria rele și bune.

.....

„Mai mare-n evul ce mi s-a supus
O altă... vrere încă nu există.
Am străbătut Regiunea-n jos și-n sus
Și n-am găsit crâmpei de viață tristă.

Am alergat sub străzi și peste munți
Și-am auzit doar cântec de fanfară,
Am tăiat moțul și am mers la nunți
Fără să știu vreo vorbă de ocară.

Am învelit Ținutul în tricolor
Și am simțit bătaia sângelui în vine,
I-am rostuit pe preoți în sobor
Și am visat s-apuc pe căi divine.

Am cuvântat în piețe și-n amvon,
Am explicat eu ale lumii înțeleșuri,
Am sugrumat în fașă orice zvon
Și am primit ovații în Cortesuri.

Am dovedit că sunt și cetățean, și om,
Așa îmi crește mie fala și puterea,
Am mângâiat natura, am sădit un pom
Și-am fugărit din habitat durerea.

.....

Am fost la școală, edificiu-i sfânt,
Bine închis în contraforturi,
Am spus o rugăciune, am șoptit un cânt
Și am depus multe alte eforturi.

Am fost în amfiteatru, ce frumos
Stau așezați în bancă diriginții
Și se aude ... flautul din os
Și ce ritmat aplaudă părinții!

Am fost pe stadion, ce minunat
Lucrează sulițașii, discobolii,
Eu am trecut la fapte, imediat
Am mirosit din floarea de magnolii.

Am fost în vestiar, compatrioți,
Locul e destinat celor cucernici,
Atleți și fotbaliști sau... mateloți,
Sudoarea lor îi face mai puternici.

Am fost în galerii, tablouri zeci
Descriu privirea, fruntea și obrazul,
Doar criticii examinează reci,
Notează sec belșugul și necazul.

Am fost la teatru, avem mari actori,
Declamă grav și mult improvizează,
Aproape că-s nemuritori,
Cristalele-s întregi, nu sângerează.

Am fost în țara asta peste tot
Am așezat-o în simbioză cu natura,
Am arătat că știu, că vreau, că pot
... Să promovez maiestuos cultura.”

.....

Acum, că eruditul-a adormit,
Hronicul are-ngăduință,
Iar gramăticul anumit
Ne zice după preferință:

„A străbătut Regiunea-n jos și-n sus
Ca să primească reverențe.
A strâns de la orice supus
Taxe, curtaje, redevențe.

A învelit Ținutul în tricolor,
La ai săi amici de-atunci le spune:
Băieți! Gata, filmăm, MOTOR
... Din Cireșar pân la Răpciune.

A fost și cetățean, și om?
Cred doar naivii și banalii
Și cei ce beau sticle de rom
Pentru-a uita de Satrurnalii!”

... Și cronicarul s-a oprit,
Vorbe de-ntors sunt cu toptanul,
Dar, dragi prieteni, s-a ferit
De cei cu ochiul și timpanul.

De cei mai antrenați să lupte
Și să îi pună pe fărăș
Pe cei cu stihurile rupte
Din poezia lui DOINAȘ.

Premiantul

(parodie după poezia „Libertate”
de Alexandr Puşkin)

Guvernatorul care mână lei
Şi piețele de bani desmiardă
E unul dintre corifeii
Ce postul nu au cum să-l piardă.
E doctor onorat în țară,
Sibiul, Clujul și Craiova
Îi sorb și strofele, și slova,
Dar gloria nu-i o povară.

Fiindcă finanțistul Mugur,
Cel cunoscut peste hotare,
Culege strugur după strugur,
Grijește mase monetare.
Conduce reuniuni de criză
În lumea asta schimbătoare
Și, cu privirea-i arzătoare
E foarte-atent la orice miză.

A fost cândva șef de comisii
Ce căutau banii lui Ceașcă,
Înfăptuit-a multe misii,
Nu ne-am ales cu nici-o plească.
... S-a rezolvat cam pe muștește
Și, deci, s-a obținut nimicu’
Iar despre contul lui nea Nicu
S-a discutat în... solzi de pește.

A strâns în chingi dobânzi și rate,
A pus moneda la dospit,
Diamante de „n” carate
În vistierie-au poposit.
Aceasta-i versia ce se ține
De robe și de anteriu,
De analiștii care nu știu
Religii, (Banco)resturi și Albine.

A fost o tură prim-ministru,
A adulmecat o clipă „tronul”,
A vrut să cânte și din sistru
Cum l-a învățat Leszek, polonul.
N-a fost să fie președinte,
Dar asta și-a dorit el, oare?
Doar joacă-n ligi superioare
Cu har și inimă... și minte.

Demult e-intrat în lumea bună
Și, nu-i necredincios ca... Toma,
Iar erudiția-l cunună
De-a drept cu Clubul de la Roma.
Un for științific de-anvergură,
Clădit de Aurel(io) Peccei

Și el, distins stăpân de lei
Are CV, background, statură.

A scris și scrie aristocratic,
Describe zgomotul de bursă,
E autor meritocratic
Și cu acces la orice sursă.
Mugur – alesul dintr-o mie
De specialiști precum
Dăianu Impune ceasul, ziua, anu’
Să fie în Academie.

A primit ovații și premii
Când a crescut economia,
El, omul potrivit al vremii
Și-arată azi mărinimia.
Acceptă, deci, cu paciență
Să fie uns „correspondent”
De foruri de pe continent
Acceptă ca o eminență.

A primit premii și ovații
Când a scăzut economia,
El, omul care dă somații
Și-arată astăzi bărbăția.
Acceptă, deci, cu paciență
Dobânda vicleană și groasă,
A debitorilor angoasă,
Acceptă ca o eminență.

A primit ovații și premii
Când a stagnat economia,
El, omul potrivit al vremii
Și-arată azi mărinimia.
Acceptă, deci, cu paciență,
Ca pentru-al leului confort
Să facem mai puțin export
Acceptă ca o eminență.

Primește premii și ovații
Și STEAUA, în grad de colan,
Vrea titluri și nu imitații
Și să o lase-ușor Golban.
Golban, ce-ndrugă verzi și-uscate
Despre importuri, curs de schimb
„Cu el în ligă nu mă plimb,
Cu el partidele-s jucate!”

Primește premii Isărescu,
Merite, grade și onoruri,
E mai stelist ca lordănescu,
E cert că merită favoruri.

.....

Am cochetat, prieteni, cu starea de anomie
Guvernatorul care mână lei ne-a ajutat

Și să plătim la timp ne-a învățat
Și să trăim disciplinați în colonie!

Luptătorul și... curtezanele

[parodie după poezia „Regele și bufonul”
de Ion Pribeagu (Isac Lazarovici)]

Tradiția nu e caducă
Pe al nostru vechi hotar,
Unde-n veci o să conducă
Un-lider autoritar.
Îl vor admira Carpații
Și-ale Dunării Cazane,
Se vor bucura toți frații,
Dar și niște curtezane.

Râde larg ca nenea Nelu,
E distinct precum Emil,
Se distrează ca Băselu’
Pălmuind un biet copil.
Sau, gentil ca teutonul
Ce apasă zeci de clanțe,
Apoi își domolește tonul
În exotice vacanțe.

.....

Luptă mult pentru națiune,
la în piepturi orice val,
Cuza arată devoțiune,
Nu se dă jos de pe cal.
Iar în vremuri cu reforme
Își știe singur bucuria,
Cu voluptoasele ei forme
L-așteaptă Obrenović Maria.

Luptă mult pentru națiune,
Carol, întâiul nostru Rege,
Conduce statul prin Rațiune,
Râ(m)ul și Ramul înțelege.
Cum nu e dependent de urne
Își știe singur bucuria,
Citește din Silva nocturne,
Mult îi mai place poezia.

Luptă mult pentru națiune,
Al Doilea Carol jubilează,
Dă des comenzi, face jonțiuni,
Partidele... coabitează.
Democrația îl deprimă,
Legea-i rescrisă de Micescu,
Instinctele greu își reprimă,
O fi așa, doamnă Lupescu?

Luptă mult pentru națiune,
Gheorghiu mare ca un han,
Comandă iute-o delatiune

Și-l doboară pe Pătrășcan.
Cum timpul n-are orizonturi
[Goethe-i cu noi, zice „Mehr licht”],
Suprimă vieți, închide conturi
Doar libertatea-i un delict.

.....

Luptă mult pentru națiune,
Nea Nicu e ovaționat,
E ferm și drept... și om de-acțiune,
De masa largă venerat.
Pe plan european s-arată
Bărbat de stat, mare figură,
Cu cuișoare pe cravată
... Schimbarea nu e de structură.

Schimbarea e de echilibru,
Tradiția nu e caducă,
Avem o... siglă și-un calibru,
Și-un lider ca să ne conducă.
Ce râde larg ca nenea Nelu
Și e distinct precum Emil,
Și se distrează ca Băselu’
Pălmuind un biet copil.

Și e gentil ca teutonul
Ce-apasă azi pe zeci de clanțe,
Ca-așa își domolește tonul
Și-i crește pofta de vacanțe.
Doar îl vor admira Carpații
Și ale Dunării Cazane;
Și se vor bucura toți frații
Și foarte multe curtezane.

Cor de yankei și ruși

(parodie după poezia „Horă de băieți”
de Tudor Arghezi)

Premiată la o gală,
Cartea e o pastorală.
[Philip iute-și spune crezul,
Are grijă Suedezul] [Philip Roth – „Pastorală
americană”]

În numele omeniei,
Cresc și fructele mâniei.
[John, cel de nobilă viță,
Ne prezintă-o răzmeriță] [John Steinbeck – „Fructele
mâniei”]

Eric, Didi-s în decor,
Vine insul căzător.

[Don nu știe ritmul metric,
Doar războiul asimetric] [Don DeLillo – „Omul
căzător”]

Într-un secol dur, nervos,
Eroul este tenebros.

[Bret s-a plictisit de rime
Și așterne multe crime] [Bret Easton Ellis –
„American Psycho”]

Se sapă șanțuri și fântâni,
În țară nu mai sunt bătrâni.
[Cormac scrie pentru bani,
E tânăr la optzeci de ani] [Cormac McCarthy – „Nu
există țară pentru bătrâni”]

.....

Estu-i sălbatic și trist,
Steaua lui de underist !
[Vladimir... și-a pus fustiță,
Este gnomul cu fundiță] [Vladimir Makanin -
„Underground”]

Propagandă-n polonic,
Râde un opricinic.
[Vladi nu e frecventabil,
Spune Ivan cel... formidabil] [Vladimir Sorokin –
„Ziua opricinicului”]

Stăm pe coama veacului
Știind legea melcului.
[Andrei păstrează un suspin
Fiindcă moare-un pinguin] [Andrei Kurkov – „Legea
melcului”]

Virtutea-azi, cumul de culpe,
Un monolog de pui de vulpe.
[Evgheni a stat, aproape-un an
Într-un spital american] [Evgheni Evtușenko –
„Monologul puiului de vulpe”]

Ambițiile sunt fecunde
Ca... prospețimile secunde
[Mihail își cerne sita
Și îi rămâne Margarita] [Mihail Bulgakov – „Maestrul
și Margarita”]

.....

Adeline și... actrițe,
Am compus stihuri pestrițe.
[Yankei și ruși – armonic cor,
Adorm iar la televizor] [Tudor Arghezi – „Stihuri
pestrițe”]

Rezistent-Oponent-Dizident

[parodie după poezia „Repartiție-Consum”
de Michel Houellebecq (Michel Thomas)]

Ați stat în bănci, n-ați dat din coate
Și niciodată n-ați greșit etajul,
L-ați matlasat pe „trebuie” și, poate,
N-ați tulburat nici trocul, nici menajul.

Ați stat în rând, n-ați fost din întâmplare
Cuprinși de erudiți și de agape,
Ați fost atenți ca orice răsufare
Să nu stârnească focuri și nici ape.

Ați stat, cu calm, net depărtați de toane,
De scoruri, de curtaje și remize,
N-ați căutat confetti în baloane,
N-ați transformat relațiile-n mize.

Ați stat solemn, neînciudați de versul
Rostit întru „acțiuni afirmative”,
N-ați deformat coloana și nici mersul,
Nu v-ați grăbit cu fraze concluzive.

Ați criticat, fără vreo șovăire
Directori, președinți, oameni cu stare,
Ați dezvoltat deplina-mpotrivire,
I-ați conferit statut și atestare.

Ați criticat privind ziua de mâine
Programe deformate și pretenții,
Fără stăpân, ați fost precum un câine
... Dezamăgit de oase și atenții.

Ați criticat politici, alianțe,
(Re)Evaluări și zise strategii,
Ați pus și caracterele-n balanțe,
Nu v-ați ascuns după analogii.

Ați criticat diverse aranjamente,
Tăcute pacte, feluriți actori,
S-au sesizat multe deranjamente,
Povești și doine, eresuri, ghicitori.

.....

Ați protestat adesea-n gura mare,
Ați invocat degrabă silnicia,
Vigoarea v-ați pierdut-o în clipa care
Ați vizitat protocolar Agia.

Ați protestat cu sânge și devoțiune,

Ați realizat înaltul randament,
Consiliați abil de o... moțiune
Ce-nseamnă negreșit comandament.
Ați protestat pe mici și mari ecrane,
Ați degajat verbe și energii,
Printre lentile paralele, plane,
Înfăptuita-ți multe sinergii.

Ați protestat o vreme, o decadă,
Apoi ați încetat, oameni(i) maturi
Știu să schieze pe orice zăpadă
De sunt cocoloșiți cu sinecuri.

Belbostes

(parodie după poezia „Heracle”
de Romulus Vulpescu)

Din lupte și strădaniile repetate,
Cu foșnet de dosar, o „gogoriță”
Numita gingaș și pedant Belbostes
S-a ’nțășișat în vremea florilor pătate.

A scris cu oi pe deal, în ziua bună,
Apoi s-a închinat la o statuie
Și a putut fișetul să descuie,
Și mâsurile pe sigiliu să le pună.

Cu mușchii înviați ca de sub daltă,
A intrat în cancelarii și-n foaier
(Căzut-au pardesiuri din cuier)
Și-a celebrat cu ouvrierii laolaltă.

În Bucovina, azi, erou de epopee
Ajunge specialistul în... instalații,
Acomodat cu armii de ocupații,
Colecționar de șiretlicuri de femeie.

Nu-l știe pe Montale, dar s-a suit pe poduri,
Încurajat de babaci și purii,
De crupieri, intermediari, gagii
Și crede că rebelii înghit cu noduri.

E ghidat de ambiț’ Belbostes, negreșit,
Privește la mandatul lui Bogdan,
Îl vrea rostogolit pe tobogan,
L-ar liniști... politicul sfârșit.

Din vântul rău și undele viclene,
A făurit el suluri și hârtii,
Pereți pictați, găleți portocalii,
Manifestări pe la fântâni arteziene.

Școlile sunt la-înalta cotă,

S-aseamănă cu „Steaua fără nume”,
Dăscălești și Giroveni fac spume
Dacă elevii nu iau marea notă.
Ce dacă nu citesc și... butonează,
Nu știu a socoti, sunt dependenți de gadget,
Bolbostes îi învârte alert pe deget,
Descarcă energie, debordează.

Cuvinte n-are, doar vântură sloganuri,
Mai fură câte-o frază de la Kelsen,
Se-îmbracă fistichiu ca Jesper Jensen,
... E intelectual, chiar pe multiple planuri.

Liceul cel fudul e în prefaceri,
Bustul lui Onciul stă să se dărâme,
„N-a fost istoric glossy, nu poate rămâne,
Nu e pe lista scurtă de afaceri!”

Din lupte și strădaniile repetate,
Cu foșnet de dosar, o „gogoriță”
Numită, poate, pățimaș Belbostes
S-afirmă în vremea florilor pătate.

Întinde mâini spre cer, e un căutător de astre,
Perechi de constelări ciocnește-n scapăr,
Când „Zeul” lui va spune: „Scapă-!”
Va deveni un ins domol, printre fiastre.

Nu sunt amenințat de grabnice exoduri (nu sunt ?),
Nu fac echipe cu rebeli și cu briganzi,
Voi fi eu vizitat de body-guarzi
Sau abordat, cumva, în alte moduri?

Nosievici, Ștefan

Lucian Ionuț Tablan-Popescu

Profesor de matematică, fizică și muzică
la Gimnaziul Superior Greco-oriental din Suceava
(1863-1869)

Muzicianul Ștefan Nosievici s-a născut la Sadagura, după istoricul Emil Satco, la Boian, pe 1 decembrie 1833 în familia preotului ortodox Theodor Nosievici și al Mariei, născută Drabek.

În anul 1845, tânărul Ștefan Nosievici se înscrie la Liceul de stat din Cernăuți, astăzi „Aron Pumnul”, absolvind cursul inferior cu distincție. În 1852 termină clasa a opta, al patrulea elev din clasă. În perioada 1853-1856 a urmat cursurile Institutului Teologic din Cernăuți, așa cum descoperim în matricola parohială din Sadagura, care are consemnat astfel: „[...] el învață la seminar unde a ajuns și prefect.” Din motive doar de el știute, renunță la cariera teologică și pleacă la Viena, unde urmează cursurile Facultății de Matematică și Fizică, până în anul 1860.

În perioada 5 noiembrie 1858 – august 1860 a funcționat ca profesor suplinitor la Liceul de Stat din Cernăuți, unde a predat matematica, fizica și limba ruteană. Între 1860-1863, urmează cursurile Conservatorului de Muzică al societății Czernowitzer Gesangverein, unde l-a avut ca profesor pe Josef Proksch. Aici îl cunoaște pe Leon cavalier de Goian, care era student bursier al Fondului bisericesc grec-ortodox.

În anul 1863 se transferă la Gimnaziul Superior Greco-oriental din Suceava, unde predă matematica și fizica, iar muzica în mod facultativ numai elevilor care doreau să învețe și acest obiect.

Începând cu anul 1863, Ștefan Nosievici se afirmă la Suceava ca un foarte talentat muzician, profesor și coordonator al activităților culturale. El va locui pe strada Dimitrie Dan, la nr. 8, în gazdă la institutor A. Verenca, într-o cameră la demisol, umedă și friguroasă, lucru care se pare că i-a grăbit sfârșitul.

Ștefan Nosievici a fost un bun profesor de matematică, însă a excelat în muzică, fiind în mare parte autodidact și înzestrat cu un talent componistic rafinat; sufletul lui a vibrat la cele mai înalte trăiri pe altarul artei divine.

În anul 1866, Nosievici descoperă talentul deosebit al elevului Ciprian Porumbescu și îl aduce, de

la gazda sa din strada Kuts'Gasse, la o vecină cu gazda lui, din strada Pumnului nr. 1, de unde tânărul Ciprian venea la profesorul său direct prin grădină.

La sfârșitul anului 1866, Nosievici înființează un cvartet de coarde la gimnaziu, cvartet din care va face parte și Ciprian Porumbescu, la vioara I.

După venirea pe tronul României a regelui Carol I, profesorul Ștefan Nosievici începe o puternică ofensivă de promovare a limbii române prin intermediul cântărilor corale pe care le compunea pe versuri de Vasile Alecsandri; în acțiunea sa, a fost sprijinit de directorul Josef Marek al Gimnaziului Greco-oriental din Suceava (actualul Colegiu Național „Ștefan cel Mare”) și de colegii și prietenii Dimitrie Isopescul și Ieronim Muntean.

Ștefan Nosievici a întreținut o relație foarte frumoasă cu părintele arhimandrit Darie Târnoviețchi, stareț al Mănăstirii Sf. Ioan cel Nou, care a avut o contribuție financiară foarte importantă în sprijinirea activității culturale a muzicianului. Astfel, la 20 noiembrie 1867, se înființează societatea culturală „Suczawaer Gesangverein”, președinte fiind ales directorul Josef Marek, vicepreședinte și dirijor Ștefan Nosievici, iar membri, profesorii Constantin Morariu-Andrieu și Josef Rohmoser. În scurt timp, în această societate muzicală s-au înscris suceveni de toate cetățeniile: români, austrieci, polonezi, armeni, cehi și evrei, fiind reprezentate aproape toate confesiunile religioase. În Suceava, prin înființarea acestei societăți, începe o activitate cultural-artistică foarte rodnică, care transcendea peste diferențele religioase și de mentalitate care, de cele mai multe ori, se transformau în ziduri de netrecut.

Primii membri activi ai societății au fost profesorii gimnaziului sucevean și elevi din rândurile cărora se alegeau cei mai buni.

Societatea, avându-l în frunte ca organizator pe Nosievici, a început imediat după înființare o activitate intensă. Astfel că, la doar șase luni, pe 2 iunie 1868, concertează în poiana de lângă Mănăstirea Dragomirna. Programul manifestării a cuprins 12 lucrări din repertoriul clasic german și primele două compoziții ale lui Ștefan Nosievici. În 27 iulie 1868, societatea organizează un concert în grădina lui Gheorghe Antonovici din Suceava, foarte aproape de ruinele Cetății lui Ștefan cel Mare, cu un program alcătuit din 12 piese. Din veniturile societății muzicale, la adunarea generală din 6 octombrie 1868 Ștefan Nosievici primește o remunerație onorifică de 200 de florini, ceea ce certifică încă o dată valoarea și calitatea lui de organizator principal și suflet al societății.

Creația lui Ștefan Nosievici cuprinde doar muzică corală: „Tătarul”, cor bărbătesc pe versuri de Vasile Alecsandri, în „Colecțiune de coruri pentru voci bărbătești” (1885, Cernăuți, Editura Societății Armonia);

„Cântecul Margaretei”, cor bărbătesc pe versuri de Vasile Alecsandri; „Serenadă”, cor bărbătesc; „Sub o culme de cetate”, cor bărbătesc), „Drum bun”, cor bărbătesc pe patru voci egale, pe versuri de Vasile Alecsandri, în Supliment la „Repertoriul choral religios de Ion Bunescu” (1886, București, Tipografia Cucu).

La rugămintea starețului Darie Târnoviețchi al Mănăstirii Sf. Ioan cel Nou, Ștefan Nosievici înființează în postul Sf. Paști, la mănăstire, un cor a cărui tradiție va dăinui cu mândrie până astăzi. La început corul era pe voci egale, alcătuit fiind numai din bărbați – elevi și profesori ai gimnaziului – pentru ca, în preajma Primului Război Mondial, să se transforme în cor mixt.

Mănăstirea Sf. Ioan cel Nou din Suceava, în acele vremuri, reprezenta pentru toți românii suceveni o mare parte din sufletul lor, acolo liturghisindu-se în limba română; de aceea, legătura dintre lăcașul de cult și Gimnaziul Greco-oriental din Suceava, care avea aceleași năzuințe, era foarte intensă. La mănăstire, din câte se știe, au activat ca și coriști, Ciprian și Șerban Porumbescu. Odată cu trecerea vremii, legătura aceasta de suflet dintre mănăstire și gimnaziu s-a întărit și perpetuat, mulți profesori de muzică ai școlii sucevene având onoarea de a dirija corul mănăstirii.

Ștefan Nosievici a avut o activitate culturală intensă, desfășurată pe parcursul a doar șase ani de ședere în Suceava, pentru că pe 12 noiembrie 1869, din cauza unei boli scurte și nemiloase, a plecat la odihna veșnică, pentru a cânta împreună cu îngerii.

Meritele profesorului Ștefan Nosievici, muzician român de la mijlocul secolului al XIX-lea sunt mari și numeroase. Deși a fost sufletul societății muzicale, astăzi, din păcate, despre el și contribuția lui se vorbește foarte puțin sau deloc.

A fost primul profesor de muzică și cor al Gimnaziului Greco-oriental din Suceava (actualul Colegiu Național „Ștefan cel Mare”), inițiatorul primului cor bărbătesc, iar, mai apoi, și al primului cor mixt din Suceava. Ștefan Nosievici este cel care a sădit în sufletele elevilor dragostea de muzică care a devenit tradiție în Suceava, manifestându-se pe mai multe generații. A fost iubit de toți, deopotrivă, fie ei români, austrieci, polonezi, cehi, armeni, sau evrei, fapt care s-a văzut la înmormântarea lui, la care au participat, pe o vreme „ploioasă și noroioasă”, foarte multe suflete.

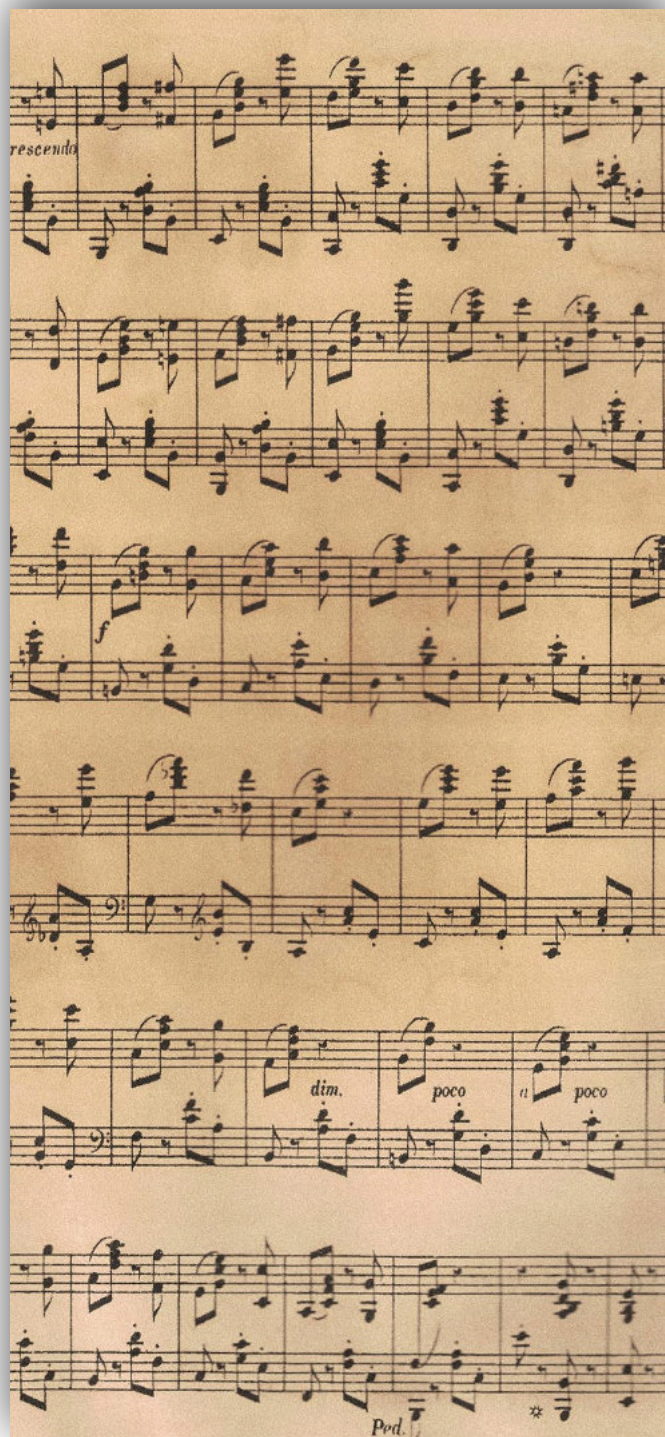
Muzicologii de astăzi apreciază faptul că prin moartea sa prematură, la doar 36 de ani, Suceava a pierdut o forță muzicală și un talent care nu a apucat să ajungă la apogeul și desăvârșirea creației sale.

Referințe:

Cosma, Viorel, *Muzicieni români*. Lexicon, Edit. Muzicală a Uniunii compozitorilor, București, 1970, p. 332; Gassauer, Rudolf, Suceava muzicală de altădată, Suceava, 1938; Leu, Paul, „Un pionier al școlii și culturii sucevene, Ștefan Nosievici”, în Zori noi, 24, nr. 6231, 30 noiembrie 1969, p. 2; Morariu, Victor; Pavelescu, Ștefan, *Istoricul Reuniunii muzicale- dramatice „Ciprian*

Porumbescu” din Suceava (1903-1938), Cernăuți, Tipografia „Glasul Bucovinei”, 1939, pp. 11-14; Popovici, Eusebie, Din istoricul Liceului „Ștefan cel Mare” din Suceava, Editura Societății Școala Română, Suceava, 1935, pag. 31-32; Poslușnicu, Mihail Gr., *Istoria Musiciei la Români*, Edit. Cartea Românească, București, 1928, p. 450; Rusu, Liviu,

„Muzica în Bucovina”, în *Muzica românească de azi*, Edit. Marvan, București, 1939, pp. 805, 808; Sava, Iosif; Vartolomei, Luminița, *Dicționar de muzică*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1979, p. 114; Tablan-Popescu, Lucian Ionuț, „Ștefan Nosievici – părintele muzicii corale sucevene”, în *Anuarul Colegiului Național „Ștefan cel Mare” Suceava*, publicat la finele anului școlar 2010-2011, Editura colegiului, Suceava, 2011, pp.34-37.

Înființarea muzeelor etnografice din Bucovina – parte a procesului de românizare, din perioada interbelică (partea a II-a)

Augustin Cigoli

Înființarea Muzeului Etnografic „Samuil și Eugenia Ioneț” din Rădăuți

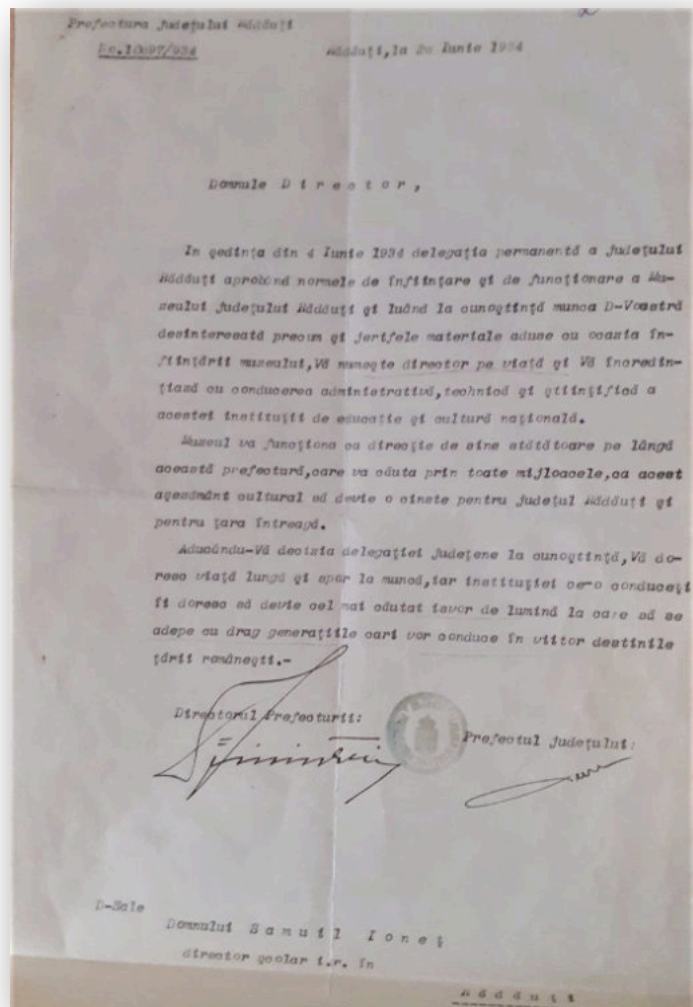
Zona etnografică a bazinului rădăuțean a fost și este într-o foarte strânsă legătură cu mediul geografic – amplasamentul –, dar și cu ocupațiile tradiționale de bază ce au conturat un profil etnografic aparte. Aici s-au cristalizat, de-a lungul vremii, anumite obiceiuri, tradiții, toate într-o legătură cu viața de zi cu zi a omului rural bucovinean. Grupurile umane sedentarizate în zonă, pentru a-și asigura traiul prin agricultură și păstorit, și-au făurit unele unelte de lucru, dovedite și scoase la lumină datorită săpăturilor arheologice efectuate atât în zona zero a orașului, Mănăstirea Bogdana, cât și în împrejurimi: Burla, Volovăț, Vicov, Cajvana etc¹. Pământul, pentru a putea fi desțelenit și întrebuițat ca atare, a avut nevoie de făurirea unor unelte trainice cum ar fi plugul.

Pentru zona pe care o studiem, zonă de munte, pământul a fost valoarea cea mai de preț a omului rural; în același timp fiecare palmă, fiecare lot trebuia lucrat. Se dezvoltă o mentalitate a proprietății, care transcede chiar viața spirituală a omului. Astfel, în zonă avem, spre exemplu, ceea ce se numește văcăritul, sau mersul cu oile la munte pe timp de vară și întoarcerea lor spre sfârșitul toamnei. Punct sensibil pe care îl regăsim în tradiția literară a locului, omul fiind cel ce se contopește cu natura dar și cu munca sa².

Ocupațiile secundare au avut și ele un aport în dezvoltarea omului rural. Albinăritul, pescuitul sau vânătoarea, pe care le găsim în documentele medievale moldovenești ca ocupații indispensabile, au conturat această natură tradițională, etnografică a rădăuțenilor. De aici și până la meșteșugurile țărănești cum ar fi cojocăritul, sumănăritul, prelucrarea artistică a lemnului, ceramica sau arta încondeierii ouălor nu a fost decât un pas. Aceste ocupații de bază se interconectau între ele cu îndeletnicirile casnice². Ciobanul este prezentat cu suman pe el, porțile caselor sunt prelucrate artistic în lemn, tradițiile și obiceiurile erau puse față în față cu elementele de țesut și port popular, ca un bun de sărbătoare, negustorul, pe lângă animale, putea să vândă și utilaje. Toate aceste argumente au ajutat la construcția etnografică a zonei, implicit a omului rural.

Muzeul etnografic din Rădăuți a fost locul propice pentru relatarea acestor fapte și lucruri ancestrale de pe pământul rădăuțean. O lume în miniatură care a

antrenat la începutul anilor 1920 mai mulți intelectuali de seamă bucovineni ce își doreau revitalizarea elementului românesc, tradițional, din zonă, prin propunerea înființării unui „Muzeu de antichități și etnografie”. Inițiativă ce a venit pe fondul entuziasmului Unirii, Bucovina fiind văzută ca un fiu pierdut reîntors acasă. Tot în anul 1920, pentru a grăbi lucrurile, se elaborează un statut de înființare a muzeului din

Prefectura Rădăuți, actul prin care se aprobă înființarea muzeului, 4 iunie 1934.
Sursă: Arhiva Muzeului Rădăuți, dosar corespondență

Rădăuți, care prin articolele sale menționa locația muzeului, profilul, scopul și continuitatea acestuia. Amintesc că la acea vreme comitetul de inițiativă era compus din prefectul județului Rădăuți, Ilie Macieiovski, primarul Gheorghe Popadiuc și un grup de învățători, ingineri, medici, juriști, preoți, profesori și funcționari. Totuși, între anii 1920 și 1926 această inițiativă va rămâne doar la nivel declarativ³.

În anul 1926, soții Ioneț se mută în Rădăuți. Învățători de profesie și mari admiratori ai colecțiilor

¹ Maria Cioară, *Zona etnografică Rădăuți*, Ed. Sport-Turism, București, 1979, p. 55. ² *Ibidem.*, p. 56.

² *Ibidem*, p. 57.

³ Arhiva Muzeului Rădăuți, dosar documente înființare, 1934, fila 6.

etnografice, cei doi își vor pune amprenta asupra acestui oraș, implicit asupra muzeului.

Eugen Ioneț a primit un post de învățător la Școala de băieți nr. 2, aducând totodată cu el și o bogată colecție etnografică pe care a organizat-o în propria locuință de pe strada Ferdinand nr. 9. Acesta consemna în jurnalul său că în 1929 soția sa a fost pensionată, iar în 1934, suferind de boală, a cerut și el pensionarea. În acest cadru, notează autorul, prefectul de atunci îi face propunerea de a organiza un muzeu pe care să îl și conducă. Răspunsul a fost: „Dacă-mi puneți la dispoziție localul și mobilierul necesar, atunci nu numai că voi primi conducerea și organizarea unui muzeu, ci voi dona județului toate colecțiile mele ca ele să formeze temelia pe care se va ridica un însemnat așezământ de educație și cultură⁴”. Momentan colecțiile au fost depozitate în locuința acestora, ca mai apoi, cu aportul autorităților locale, cei doi să primească o sală mare și încă două încăperi mai mici în Palatul Hergheliei, actualul sediu al primăriei, începând organizarea definitivă a muzeului. Cererea a fost depusă la Prefectura Rădăuți, iar răspunsul favorabil a fost anunțat în data de 7 martie 1934, documentul cu nr. 1203/934, ce stipula avizul pozitiv în aprobarea locației din imobilul amintit mai sus⁵. Colecțiile au fost îmbogățite și de obiectele colecționate din aria orașului Rădăuți, corespondența dintre Samuil Ioneț și primăriile satelor stau mărturie. Iar în aprilie 1934 muzeul era dat în folosință pentru public, fiind vizitat de omul de cultură Leca Morariu care îl consemnează ca fiind o icoană a tradiționalismului moldovenesc⁶.

În presă muzeul este consemnat în data de 8 septembrie 1934, când scriitorul Traian Chelariu scrie un articol elogios în ziarul „Glasul Bucovinei”. Numindu-l un „Cluny al Bucovinei”, scriitorul face o prezentare a muzeului evocând pe scurt obiectivele și organizarea acestuia.

Apreciindu-i valoarea și încadrându-l în spiritul cultural vest-european, Traian Chelariu scria:

„... Cluny te face să simți mai misterioasă negura veacurilor, tot așa colecțiile bogate ale domnului director Ioneț te cufundă în ceea ce are mai plin de semnificație trecutul bucovinean. De la plugul primitiv al țaranului nostru și până la încrustături fine, de la sfeșnicul de lemn dintr-o singură bucată și până la cornul de praf al haiducului Darie, de la cutare model de țesătură națională și până la pălăria mare cât un bolero, totul ți se destăinuie cu neobișnuită noutate⁷”. Articolul continuă cu prezentările sumare ale colecțiilor și fondul documentar, încheindu-se cu sincerele felicitări și aprecieri transmise domnului director pentru efortul și sârguința de care a dat dovadă în realizarea acestui mare proiect⁸.

După un an de zile, muzeul număra 3.000 de piese expuse, așa cum ne dezvăluia Samuil Ioneț. Munca de zi cu zi, osteneala, piedicile, deziluzia, așa cum se exprima fondatorul, au făcut ca vitrinele să fie pline și să fie clasificate și ordonate ca atare. Ostenelile celor doi nu au rămas fără ecou. Prin decizia Prefecturii cu nr.10897/934, la 28 iunie 1934, Samuil Ioneț este numit director pe viață, iar pe 4 iulie s-a luat decizia ca muzeul să poarte numele celor doi și anume Muzeul județului Rădăuți „Samuil și Eugenia Ioneț”⁹.

În perioada 1934-1937, muzeului i-a fost donată suma de 20.000 lei de către Ministerul Cultelor și Artelor, prin ministrul Victor Iamandi, fapt ce a contribuit la creșterea și achiziționarea de obiecte. Evident, Prefectura făcând eforturi în acest sens, trimite adrese în mai toate satele lăturalnice și la școli, pentru a îmbunătăți fondul. Astfel, inventarul a crescut, iar la 1937 muzeul deținea un număr de 4.937 de obiecte, din care peste 1300 de artă populară și etnografie, celelalte fiind icoane, cărți, artefacte etc. Inventarul ne arată că în anul 1944 muzeul avea în componența sa un număr de 10.000 de artefacte. Dat fiind acest lucru, încă din anul 1935, sălile din Palatul hergheliei nu își mai aveau utilitatea. Trebuia căutat un alt imobil. Sau făcut câteva demersuri pentru construcția unui nou imobil numit și Palatul culturii, dar acest proiect a stagnat. Totuși, Samuil Ioneț consemna că, la data de 24 octombrie 1935, muzeul a fost mutat în noul local, o clădire compusă din șapte camere cu o suprafață de 375 metri pătrați, în incinta Mănăstirii Bogdana, situat pe strada Bogdan Vodă, numărul 2, „... ne-am strămutat în noul local și am deschis muzeul spre vizitare pe 17 decembrie 1935”¹⁰.

În anul 1937 muzeul a adoptat un statut nou, un regulament de funcționare, în care erau prevăzute mai multe chestiuni. Se stabilea cine era tutelar, și anume Prefectura, se definea profilul instituției ca fiind etnografic într-o proporție majoră, având funcția de educație prin cultură, s-a fixat un nou program de vizitare care a fost modificat în anul 1942, incluzând zilele de sâmbătă și duminică, plus sărbătorile legale, ca zile în care se putea vizita muzeul¹¹.

Bibliografie

- Arhiva Muzeului Rădăuți, dosar corespondență, martie 1934; Idem., dosar documente înființare 1934;
- Cusiuc, Dragoș, *Înființarea Muzeelor Etnografice din Bucovina*, în „Analele Bucovinei”, An I, 2/1994, Ed. Academiei, București, 1994;
- Filipovici, Anca, *Cărturarii provinciei. Intelectuali și cultură locală în nordul Moldovei interbelice*, Ed. Institutul European, Iași, 2015;
- Glasul Bucovinei, nr. 4391, din 08.09.1934;
- Livezeanu, Irina, *Cultură și naționalism în România Mare*, Ed. Humanitas, București, 1998;
- Ostafi, Gheorghe, Gabor, Vasile, Toma, Alexandru, *Suceava. Monografie*, Ed. Sport-Turism, București, 1980;
- Samuil Ioneț, *Însemnări zilnice*, 1956 (manuscris)

⁴ Samuil Ioneț, *Însemnări zilnice*, în „Analele Bucovinei”, Tom III, 2/1996, p. 483.

⁵ Arhiva Muzeului Rădăuți, dosar corespondență, martie 1934, fila 6.

⁶ *Ibidem*, dosar documente înființare, fila 8.

⁷ *Glasul Bucovinei*, nr. 4391, din 08.09.1934, p. 3.

⁸ *Ibidem*.

⁹ A.M.R., dosar documente înființare, 1934.

¹⁰ Samuil Ioneț, op. cit., p. 485.

¹¹ Dragoș Cusiuc, *Înființarea Muzeelor Etnografice din Bucovina*, în „Analele Bucovinei”, An I, 2/1994, Ed. Academiei, București, 1994, 469.

Editarea cărții „Arboroasa slăvindu-l pe Ciprian Porumbescu”, autor Leca Morariu și lansarea ei în ziua de 27 noiembrie 2023, în cadrul Bibliotecii Bucovinei „I. G. Sbiera”, a fost un meritoriu act de cultură. Participanții s-au bucurat și de manifestările sărbătorii de suflet „20 de ani de existență a Fundației Culturale «Leca Morariu»”.

Apariția acestei cărți, de o valoare istorică și culturală, a fost rezultatul muncii asidue a intelectualilor de prestigiu Liviu Papuc, Alis Niculică și Maria Olar.

„Editarea acestui volum, într-o frumoasă și durabilă colaborare dintre Biblioteca Bucovinei «I. G. Sbiera» – în anul rotunjirii primului ei Centenar – și Fundația Culturală «Leca Morariu» – la două decenii de la fondare” (Alis Niculică), a fost un eveniment cultural de mare valoare, o sărbătoare a spiritului pentru toți cei prezenți.

După încredințarea întregii moșteniri istorico-culturale a Morărenilor doamnei farmacist Maria Olar, de către soția lui Leca, Octavia Lupu Morariu, doamna Olar, al cărei sentiment patriotic pentru istoria culturii din spațiul întregii Bucovine este nemărginit, înființează în 2023, la 21 mai, Fundația Culturală „Leca Morariu”. Scopul principal al acestei Fundații este editarea scrierilor eminentului filolog, lingvist, istoric și critic literar și de „resuscitarea omului de vastă cultură, Leca Morariu” (Liviu Papuc).

Despre relația dintre Biblioteca Bucovinei și Fundația Culturală „Leca Morariu” stau mărturie cuvintele rostite în varii rânduri de doamna Maria Olar, care menționează rolul pe care Emil Satco, șef serviciu la Biblioteca Bucovinei, l-a avut în constituirea Fundației. Ulterior, cărturarul Emil Satco a publicat sub egida Fundației volumul „Ștefan cel Mare și Sfânt. Mari aniversări 1504-2004”, care reconfirma buna colaborare între cele două instituții de cultură.

Atașamentul și respectul literatului Leca Morariu, pentru „cel mai iubit și înflăcărat compozitor al Bucovinei”, Ciprian Porumbescu, pe care în întreaga lui

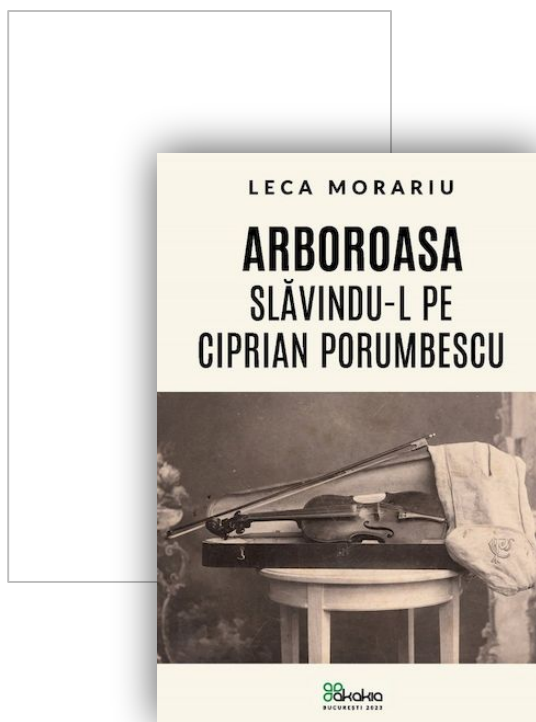
viață l-a purtat în suflet și elogiât, a avut eco și printre membrii „Arboroasei”, aceștia sărbătorindu-l cu mare fast pe marele muzician în perioada interbelică, păstrându-i astfel vie memoria.

Monumentala lucrare „Enciclopedia Bucovinei” onorează viața și activitatea lui Leca Morariu, în ampla prezentare din vol. al II-lea (pp. 588-590), iar în volumul al III-lea, Emil Satco, în informațiile despre Ciprian Porumbescu, ne spune că această muzică „a înflăcărat generații de români în lupta lor pentru dreptul la afirmare națională.” (p.170).

În „Analele Bucovinei” nr. 1/2021, cercetătoarea Elena Pascaniuc, a cărei scriere te farmecă, ne amintește despre corespondența bogată a intelectualului dedicat valorilor culturale ale Bucovinei, Constantin Loghin, cu Leca Morariu.

Și cea mai recentă lucrare, „Istoria Bucovinei. Perspective și interpretări”, apărută sub egida Academiei Române, Institutul „Bucovina” – Rădăuți, îngrijită de cercetătorii Rodica Jugrin și Marian Olaru, consemnează multe aspecte din viața și activitatea lui Leca Morariu, dedicându-i acestuia un număr remarcabil de pagini.

Prin modestele noastre rânduri, aducem mulțumire celor care au scris și editat aceste cărți, deoarece prin conținutul lor, prin lectura atentă, avem posibilitatea să-i cunoaștem pe oamenii importanți de ieri și de azi, a căror activitate cuprinde Bucovina întreagă.

În „falsul roman de zvonuri și mistere”, cum își subintitulează Dan Lungu romanul Raiul găinilor, respiră, obosită, la distanță de 50 de ani, lumea mahalalei lui Eugen Barbu, în miniatură aici – pentru că, deși lungă „de la calea ferată până aproape de câmp”, este o singură stradă, semirurală, situată geografic nu la periferia Bucureștiului, ci a Iașului. Spațiu cu o relativă autonomie, „colonie”¹ de șomeri, pensionari și gospodine, cu dramele lor mărunte, cu reacții și comportamente alterate de anii comunismului. E ca și cum o umanitate și un univers aflate atunci la început de drum au străbătut anii comunismului, iar acum se află la vârsta crepusculară. Experiența comunismului și-a pus amprenta asupra oamenilor și a locului. Proiectul pedagogic al omului nou, deși nu a reușit integral, a generat mentalități și comportamente specifice, perpetuate în postcomunism, epocă de tranziție care le face cu atât mai vizibile.

„Groapa” propriu-zisă este o râpă la capătul unor cartiere mărginașe, nu de aceleași dimensiuni, dar la fel de colorată și cu aceeași dispunere verticală a structurii, loc de irezistibile atracții pentru plozii străzii Salcânilor: „buza râpei era mascată de o lizieră tăiată din loc în loc de cărările pentru dus gunoiul;”² zona era cotropită de buruieni de tot felul, tufe înalte de brusture după care se ascundeau copiii și din frunzele cărora, „late cât o lopată și îmbălate de melci, își construiau în joacă umbrele pe timp de ploaie”, iar malul abrupt se lăsase străpuns de rădăcini de care te puteai agăța coborându-l; pe fundul râpei, o apă „care îți cârnea nasul”, „cleioasă și bășicată”, lichid vâscos de culoarea și consistența păcurii, cu „duhori infernale” pe care călătoreau insulite plutitoare, pungii pline cu mîl sau cadavre de animale aflate în descompunere. Doar straturile de „zoaie și mizerii” care se ofereau neîngrădite privirii și-au modificat oarecum compoziția: „de la coji de ceapă la căcăreze de iepure”, „găini moarte, șobolani otrăviți cu grăușor sau borhotul de la rachiul fabricat ilegal în magazii dosnice” ori „pui de pisică proaspăt fătați”, „de la coji de ouă, morcovi stricați și teci de fasole, până la mațe de tot felul; de la tuburi de spray și cutii de pastile până la pene opărite; de la talaș aromat și bucățele de lemn până la solzi de pește sau sârme încâlcite” (p. 47-48). Obiecte ciudate, necunoscute, provocatoare erau studiate atent, pipăite, mirosite de „împielitații” care explorau zona, exersându-și imaginația și perspicacitatea pentru identificare întrebuițării lor. Dacă resturile de alifie chinezească provocau adversarilor lacrimi involuntare, usturime și mîncărimi răzbunătoare, tuburile de spray aruncate în foc serveau demonstrațiilor de război ale lui tataia Hrib, expunerilor

didactice ale acestuia despre diferențele dintre tunurile mari și cele mici. Jocurile copiilor fascinați de gunoaiele râpei amintesc de al lui Oprică și tovarășii săi pescuind raci. Totuși, ei sunt o altă generație, a pionierilor care nu mai vagabondează, ci merg la școală și își fac acasă temele conștiincios, precum Veronica Geambașu, desenând după modele din almanahul Scânteia o compoziție cu titlul „26 ianuarie”. Ironia auctorială se adaugă empatiei.

Veniți în tinerețe de la țară, odată cu grandiosul proiect comunist al industrializării, căutând „o viață mai bună și o muncă mai ușoară”, locuitorii acestui tunel al timpului care este strada Salcânilor – replică târzie a Cuțaridei bucureștene, aflat în prag nu de construcție, ci de demolare, de la care se salvează în extremis – alcătuiesc aceeași lume pestriță a proletariatului din fabricile și șantierele socialiste. Cu deosebirea că nu mai este o lume tânără, activă, dinamică, ci una epuizată, resemnată; liniștită și cumsecade. Casele au și ele chipul obosit, îmbătrânit al locuitorilor, singură vila colonelului, construită după Revoluție, făcând notă discordantă. Locuințele poartă amprenta fostului loc de muncă al proprietarilor: „gardurile, confecționate din sârmă scoasă din fabrică”, „aleile dintre dependințe, construite cu bolțari și cărămizi furate din gară”; „șoproanele și magaziiile, acoperite cu carton și smoală sustrase din întreprindere”, „grătarele pentru noroiul de pe pantofi, plantate imediat după poartă în majoritatea gospodăriilor proveneau de la I.U.P.S.[...] Tot de acolo erau și grilajele pentru grădinițele de flori sau pentru protejarea mormintelor”; „Șuruburile, piulițele, ștecherile, cablurile și prizele, uneori chiar clorul, fosfații pentru albit rufe și vopseaua erau de la Electrocontact. Nisipul, cimentul, pietrișul, varul, cărămizile și b.c.a.-ul erau de pe șantier sau cumpărate la negru direct din gară”; „barele de fier, profilurile în T sau U, țevile, tabla și sârma puteau fi procurate aproape de la orice fabrică” (p. 110-111). Inventarul pe care-l face într-un exercițiu nostalgic unul dintre eroii cărții se prelungește cu tot felul de produse, alimentare, sau de altă natură, sustrase și eventual comercializate: „cerealele și semințele de floarea-soarelui proveneau de la Siloz. Carnea macră, pitită în cizme de cauciuc sau înfășurată cu pricepere în jurul bustului, era scoasă de la abatorul Răchiți [...]. Castraveții, roșiile, ceapa, morcovul, usturoiul, pepenii roșii și cei galbeni, căpșunile și ridichile erau vândute de zilierii de la sere” (p. 111) etc. Conserve, pești vii, forme de prăjituri, lădițe, vopsea, motorină sau lemne de foc, până și inutilele etichete pentru borcanele de murături, tot ce se producea sau se utiliza ca materii prime în economia românească socialistă intra în acest circuit subteran al furtului generalizat, practicat de toată lumea nevoită să se descurce. Proclamata proprietate comună, corelată cu lipsurile și sărăcia, îi determina pe oameni să se

¹ Ștefan Manasia, *Două cărți de Dan Lungu. „Există un rai al găinilor?”*, în *Tribuna*, nr. 55, 16-31 decembrie, 2004, p. 9;

² Dan Lungu, *Raiul găinilor (fals roman de zvonuri și mistere)*, Ediția a III-a, Prefață de Mircea Iorgulescu, Polirom, 2010, p. 48. Toate citatele marcate în text prin numărul paginii aparțin acestei ediții.

considere îndreptățiți în a-și lua singuri partea, fiecare de la locul său de muncă. Furtișagul dobândește astfel justificare, fără a mai intra în contradicție cu normele morale. Iar acest mod de viață îndelung exersat se vede condamnat la dispariție după 1989, odată cu eșuarea proiectului social comunist.

Mahalaua perpetuează aceleași metehne ale locuitorilor săi bărbați ce frecventează – fie în reprize scurte, scăpați de sub atenția nevestelor, sub pretextul unor mici împrumuturi prin vecini, fie în ședințe prelungite, de la care consoartele vin seara târziu să-i recupereze – nou înființata crâșmă, dar nu a lui Stere Drăgănoiu, întreprinzător angajat pe drumul capitalismului incipient, desființat de regimul comunist, ci a lui Ticu Zidaru, aflat la debutul unui nou capitalism românesc, cel postcomunist. Nu alcoolismul este cauza acestor vizite zilnice; alcoolul nu e consumat excesiv, el este o plăcere modestă, iar în mahala rolul cârciumii este indispensabil în socializare. Centru al acestui univers, crâșma lui Ticu e botezată, justificat, de beneficiarii săi fideli „Tractorul șifonat”, denumirea neoficială a Café-bar-ului. Avantajele acestui spațiu pitoresc de degustare bahică și dezbateri publice sunt inestimabile: nu impune ținută vestimentară, oferă plăcerea autoservirii direct de la țeava alambicului din șopron și obținerea sucului de roșii din marfa personală adusă de-acasă, binefacerile unui pat improvizat, la nevoie, și, aspect esențial, plata pe caiet. Afacerea nu e atât de prosperă, mai ales că uneori scrisul datoriilor devine neinteligibil, cum nici aspirațiile patronului nu merg prea departe. Privatizatul Ticu, după ce înregistrează un eșec în prima sa inițiativă de afacere individuală, cea agricolă, păstrează din tractorul accidentat și dezmembrat pentru vânzare doar cabina, amplasată în curte și înconjurată de butuci, revenind la îndeletnicirea tradițională a familiei: producerea și comercializarea de băuturi alcoolice. Răcoritoarele, mai scumpe decât rachiul, tescovina sau samahoaanca, precum și apa minerală – căci cine e nebun să cumpere apă în afara îngâmfatului de colonel (locuitor postdecembrist al străzii și neintegrat în comunitate) – sunt mărfuri rare și fără căutare. Diferența dintre cârciumarii Stere și Ticu este evidentă: primul, reprezentant al capitalismului „sălbatic”, autentic, are planuri ferme, vizează și obține profitul, își dezvoltă afacerea, cel de-al doilea, promotor al unui capitalism alterat de moștenirea mentalitară comunistă – diminuarea responsabilității – , e incapabil să gestioneze o afacere prosperă, amestecând interesele financiare cu vechile tovărășii de pahar. Ticu, cârciumarul păgubos, face cinste adesea, vinde pe datorie, dar încurcă socotelile, bea cot la cot cu clienții, pândit de riscul falimentului. Modelul social egalitar instituit de fostul regim și atmosfera de viață în comun continuă să funcționeze, noul statut al lui Ticu – la care el nu se adaptează – venind să încalce principiul nediferențierii indivizilor.

„Tractorul șifonat” este locul amplelor analize privind evenimentele mahalalei: pătrunderea Milicăi în casa Colonelului, mult-așteptata fisurare a „castelului” construit pe fosta râpă, șiretlicul „embrionului nelegitim” al domnișoarei Veronica, invazia râmelor din grădina lui Relu Covalciuc, ciudata boală a doamnei Vera etc. Zvonul, bârfa, cozeria fac deliciul acestei lumi bolnave de curiozitate, obișnuită să încalce limitele intimității, să trăiască în comun, după modelul vieții „de familie” practicate în fabricile și blocurile de locuințe ale socialismului real. Tot aici se consolidează gloria lui Mitu, fostul sculer-matrișter, „fraierul tranziției” (cum își spune), capabil să inventeze povești năucitoare, cu rol compensator pentru niște vieți trăite „în poziția ghiocelului”, povești gustate de asistența care-l mituiește cu o votcă-două, pentru ungerea „mecanismului” discursiv. Numele eroului este dublu întemeiat: pentru firile lipsite de simț estetic el nu e altceva decât un mitoman care fabulează fără măsură, însă pentru tovărășii săi de pahar, Mitu este un fantast cu talent, care reușește să mitizeze/ demitizeze un personaj cvasi-absent în literatura ce tematizează comunismul românesc: Nicolae Ceaușescu. O face umanizându-l, plasându-l într-o ipostază domestică, într-un context derizoriu, integrându-l imaginarului lumii lor. În imaginatele peripeții ale lui Mitu la C.C. al P.C.R., dictatorul devine un ins obișnuit, asemenea lor, băiat de comitet: se teme de nevastă (bea pe ascuns), își decide vizitele externe dând cu zarul, e pus pe glume, are umor, nu e răzbunător, ba dimpotrivă, este generos – îi face cadou lui Mitu o Dacie (pe care „a pierdut-o Bobu la șeptic”) – și îl avertizează în legătură cu „pușlamaua” periculoasă: Iliescu. Bancurile pe seama lui Ceaușescu, bârfele despre cuplul prezidențial, poreclele care circulasera în vremea dictaturii sau după Revoluție (Ceașcă, nea Nicu, Leana, Pe-Nedrept-Ciuruitul, Găuritul, Împușcatul) sunt integrate în poveștile lui Mitu, alături de tristele realități ale vieții în comunism, care și-au pierdut însă încărcătura negativă. Stenic și (auto)ironic, Mitu recapitulează marile înșelătorii financiare postdecembriste (Caritas, FNI, Bancorex etc.) în care și-a risipit economiile. Hazul de necaz se dovedește a fi încă o dată soluția salvatoare, dar în același timp perdantă a românilor. Pe de altă parte însă, în economia romanului, acestui personaj îi este atribuită sarcina deconstruirii discursului puterii: poreclele, glumele, ficțiunile sale ridiculizează corpul suveranului, un corp la a cărui autenticitate nu au acces, fiind construit de asemenea prin discurs. În fond, folclorul politic al „oamenilor muncii” surprinde numeroase trăsături ale individului banal care este de fapt dictatorul în ipostaza sa domestică, și care, prin strategiile puterii, mai ales acelea discursive, a dobândit o poziție intangibilă.

Sub amenințarea iminentă a operației de sistematizare – cuvânt aparținând unei serii lexicale cu rezonanțe neliniștitoare, frisonante pentru fostul activist Traian Geambașu: alfabetizare, colectivizare,

electrificare, industrializare – operație declanșată prin aducerea în decurs de doi ani a unor imense tuburi de beton pe marginea râpei și confirmată de vestea demolării, care „a căzut ca o ploaie cu pești, lăsându-i muți de uimire și spaimă” (p. 58), locuitorii străzii Salcânilor au fost cuprinși de un soi de paralizie. Case degradate, reparate de mântuială, fără tragere de inimă, garduri cârpite, grădini în paragină încremenesc în așteptarea dezastrului. Tinerii încep să părăsească locul, în timp ce bătrânii locuitori ai periferiei, pe jumătate orășeni, pe jumătate țărani, nu se pot imagina locuind la bloc: „în cutiile de chibrituri, suspendați în aer, fără pământ sub picioare”; „în blocotețele cu pereții cât foița de țigară, unde nici un părț nu poți trage fără să te știe vecinul, darămite să te cerți cu nevasta sau să-ți bați copiii”(p. 58). Dacă buldozerele întârzie, își fac apariția basculantele care descarcă în râpă molozul de la demolările începute în alte cartiere, însoțite de un huruit infernal și de bocetele cumplite ale Hleandei, nebuna străzii. Poveștile dramatice ale demolărilor făcute în zori sunt aduse de șoferii camioanelor: locatari care se baricadează în case și sunt scoși pe sus cu miliția, bătrâni care vin să scormonească printre dărâmături, bărbați furioși care-și scot familia și lucrurile în stradă și își incendiază locuințele, prezența dubei și ambulanței. Majoritatea însă se resemnează și se mută la bloc, vârstnicii rămânând niște inadaptați cronici. Cei care urmează conștiincioși tonele de moloz sunt câinii rămași fără stăpân, adăpostiți în cele din urmă de Hleanda și hrăniți cu boabe fierte de porumb.

Mahalaua nu beneficiază de o biserică și nici de un popa Metru. În schimb o are pe Hleanda, fiică de preot dispărut în închisorile comuniste, fostă învățătoare, personaj cu totul aparte în această lume ternă, liniștită, a flecăreliei și a bârfei mărunte. Sub povara nebuniei, ei îi este rezervată aura chistică, sacrificiul. Memoria colectivă și luciditatea sunt conservate și își caută drum către conștiințele adormite ale cetății prin singura cale de manifestare publică: vocea nebunii, considerată inofensivă în ochii Puterii. Binefăcătoria câinilor vagabonzi – care va sfârși devorată de ei –, însoțită de cortegiul lor zgomotos, încinsă cu sârmă peste halatul de molton, cu pieptul plin de insingne și decorații, suflând într-o goarnă improvizată, străbate strada Salcânilor într-o procesiune nocturnă, pentru a vesti apocalipsa: amenințări și blesteme, îndemnuri la pocăință, apeluri imperative religios-propagandistice,acompaniate de urletele protejaților săi. Efectul comic al acestei apariții grotești este subminat, chiar anulat de tonul grav, tulburător al sentințelor: „Stați în case și mucegăiți, păcătoșilor, iar Domnul nostru Iisus Hristos sângerează pe cruce... Va veni vremea roadelor, iar crengile voastre sunt goale, pline de viermi. Căiți-vă, vă spun! Puneți-vă cenușă în cap! (Hau-hauuuu! Hauuuuuuu!) [...] Vă îngrășați ca șobolanii în borțile voastre [...] Și gura vă duhnește a drojdie, și inima vă pute a hoit... Consumați pește oceanic fraților, pentru spălarea păcatelor! [...] Rugați-vă, oameni buni! Stima

noastră și mândria, Ceaușescu, România! [...] Va veni ploaia de păcură și va înnegri geamurile. Apoi ploaia de apă va veni, ploaia de putreziciune. Și foamea va fi printre noi ca un frate. (Hau-hauuuuuu! Hau-hau-hau-hauuuuuuu!)” (p. 70-72).

Revoluția salvează strada Salcânilor de spectrul sistematizării. Treptat, locul capătă aura mitică, aerul patriarhal al unei ulițe, sustrasă temporalității: în curți își fac apariția porci, vaci, iepuri și mai ales găini, oamenii devin, prin imobilism și stereotipii comportamentale, actorii unui perimetru bine delimitat. Este un spațiu dezolant al mediocrității. Această lume „măruntă, chiar insignifiantă, e în realitate diformă până la monstruos. De aici, din monstruoșitatea derizoriului, din atrocitatea nimicului se naște neliniștea. Sub o aparență blajină și împăcat molcomă, lumea romanului e de fapt terifiantă. Trăiește mecanic, prin automatisme care-i asigură un fel de funcționare dementă, asemenea unuia dintre personajele romanului, o femeie care împletește continuu pulovere fără a-și privi mâinile.”³ Totuși, tunelul, figura spațială pe care o întruchipează strada Salcânilor, menține contactul cu restul lumii, într-o manieră specifică vremurilor noi: televiziunea. De aici se nasc dorința de celebritate – prin apariția la televizor – și ideile de afaceri, precum exportul de râme. Figura spațială care este în același timp și metaforă pentru o lume captivă în deriva tranziției, încercând să descifreze luminița ce pâlpâie la capătul ei, nimic altceva decât... un televizor. Relu Covalciuc își alintă găinile („Eeei, haideti cu tata”, „Hai puicuțele!”) ca și Grigore, primul locuitor al Cuțaridei („Hai la tata, domnișoarele, hai la tata...”). Dar motivațiile afecțiunii sunt diferite: pentru Relu, găinile nu sunt doar o sursă în economia familiei, ele îndeplinesc o funcție simbolică. Fericitul, dar temporarul destinat al invaziei de râme – enigmă pentru mahala și subiect al diferitelor inițiative capitaliste –, reprezintă poate cel mai bine profilul individului produs de comunism. Educat într-un regim care îi spune ce are de făcut, asigurându-i strict supraviețuirea, el este cel care face elogiul vieții fără griji a găinilor, al lipsei de responsabilitate, al unei protecții supraindividuale. O viață la inertțiile căreia s-a adaptat perfect, pe care și-o dorește, asimilată cu raiul, fie el și un rai al găinilor: „să aibă mereu cineva grijă de mine ca o cloșcă, și când fulgeră s-o șterg fuga-fuga sub o aripă adevărată, undeva la dos. Mi-ar fi plăcut să moțai cu capu-n pene, să mă doară în cur de tot și de toate, să nu mă mai cicălească nimeni și să nu-mi trebuiască nenorocita asta de pensie. Să nu mai am de plătit telefonul, curentul, gazul, apa și cablul. Să nu merg să votez. Să nu mă enervez la știri. Vă dați seama ce minunată-i viața de găină? Te plimbi de ici, colo cât e ziua de lungă, fără grabă și fără griji [...], ai masa asigurată dimineața, la prânz și seara, când e mai răcoros te îngrămădești între frații și surorile tale [...] Doamne-Dumnezeule, dacă există un rai al găinilor, te

³ Mircea Iorgulescu, *O lume în tunel*, prefață la *Raiul găinilor*, ed. cit., p. 6.

rog să mă duci și pe mine acolo” (p. 143). Idealul său de fericire, ca și regretul explicit pentru dispariția comunismului sunt confirmate, dacă mai era nevoie, de visul uriașelor găini sovietice și speranța reinstaurării regimului. Vocea impersonală și imperativă din vis îi trezește reacții „ezact ca pe vremuri” („remușcări”, „rușinat”, „cu capul în pământ”) atunci când îl atenționează: „Ale tale sunt toate, tovarășe Covalciuc. Toate sunt miresele tale, tovarășe! Partidul ține la tine, Partidul te iubește, habar n-ai cât cheltuiește Partidul pentru tine! [...] Ai grijă de ele, tovarășe!” (p. 139). Analogia cu tiparul religios este evidentă: fecioarele caste sunt miresele lui Iisus, iar ele se vor bucura de protecție divină. Asemenea credincioșilor Partidului, care trăiesc cu convingerea intimă în superioritatea proiectului comunist față de noua (dez)ordine socială și așteaptă fideli a doua venire: „Eu cred că degeaba ne dăm rotunzi acum, într-o zi comunismul o să se întoarcă. Și atunci să-i văd eu pe ăia de mănâncă rahat prin gazete și pe la televizor pe unde or să scoată cămașa. Parcă văd că o să le trimit pârjoale cu praștia peste zid la Jilava. Țștia care acum trag minciuni [...] Țștia care n-au reușit nici măcar să văruiască blocurile pe care le-a construit Ceaușescu” (p. 140).

Locuitorii mahalalei postcomuniste refuză o nouă negociere a configurației lor identitare. Au făcut-o o dată, după deprecierea vieții produsă de colectivizare, când se devalorizează munca agricolă și statutul țăranului și când, migrând spre oraș, au îmbrățișat modelul identitar prescris de putere, echivalat de ei cu ascensiunea socială („o pâine mai albă”). Noile experiențe sociale se depozitează și alcătuiesc, în termeni sociologici, adevărate repertoare de acțiune/obișnuințe, în virtutea cărora indivizii interpretează realitatea și se definesc. Întrucât contextul social și politic limitează variantele de opțiune (în sensul unor identități alternative), această nouă populație urbană joacă inconștient un rol pe care societatea i l-a atribuit, având sentimentul libertății de decizie: „Lipsa unor moduri de a gândi, simți și acționa alternative face ca alegerea individului să fie o falsă alegere, iar capacitatea lui de gestionare a contextului interacțional să fie predefinită de către putere. [...] Actorul social, având la dispoziție doar schemele de interpretare oficiale, ajunge singur la concluziile puterii”.⁴ Propaganda, devenită manipulare și îndoctrinare – căci, într-o societate totalitară „când practic nu există o «piață» a definițiilor concurente, orice propagandă se transformă inevitabil în îndoctrinare și manipulare”⁵, asociată noilor politici (economice, administrative, educative, culturale etc.), înregistrează succese destul de rar în rândul intelectualilor, dar copleșitor în rândul proletariatului. Puterea îi promovează, integrează, supraveghează, controlează, le monopolizează „timpul, corpurile, energia, aspirațiile, motivațiile”.⁶ În condițiile

realității post-revoluționare – nestructurată, haotică – și în lipsa unor indicații, decizii, comenzi, soluții venind de la o autoritate tutelară –, întreaga existență a foștilor angajați în întreprinderile socialiste, abandonăți prin disoluția regimului care i-a creat, este bulversată. Spontaneitatea, inițiativa sunt atrofiată. Atitudinea lor defensivă este rezultatul conjugat al nostalgiei, neputinței de adaptare și vârstei. Degradarea simultană a oamenilor și a spațiului pe care-l locuiesc sunt, în aceste condiții, implacabile. Dacă tinerii părăsesc mahalaua ca să trăiască altfel decât părinții lor, generația vechilor „oameni ai muncii”, actualilor „fraieri ai tranziției”, rămâne să-și depeze amintirile, să bea rachiu ieftin pe datorie, să privească pe fereastră ca la televizor și viceversa, să se minuneze de mașinăriile din care poți scoate bani cu o bucată de plastic, să cumpere ochelari cu un număr mai mare ca să nu rămână „mici” peste 10 ani.

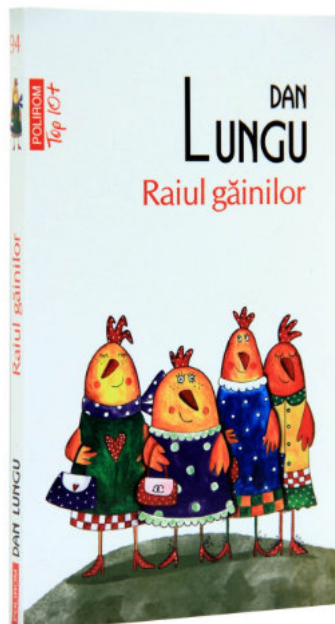
Încremenită în proiect, marcată definitiv de experiența comunismului ce i-a modelat identitatea, lumea din Raiul găinilor (titlu ce lasă să transpară deopotrivă ironia și compasiunea auctorială), o lume tristă, plină de umor, nu știe ce să facă cu libertatea, n-o înțelege și n-are nevoie de ea. Viitorul luminos, raiul comunist promis de propagandă, se convertește, prin același proces reversibil care l-a creat, dar cu semn schimbat de această dată, în vârsta de aur, iar aceste marionete ale istoriei care duc cu ele sechelele totalitarismului continuă să trăiască în trecut.

Bibliografie

Dan Lungu, *Raiul găinilor (fals roman de zvonuri și mistere)*, Ediția a III-a, Prefață de Mircea Iorgulescu, Polirom, 2010;

Dan Lungu, *Construcția identității într-o societate totalitară. O cercetare sociologică asupra scriitorilor*, Editura Junimea, Iași, 2003;

Ștefan Manasia, *Două cărți de Dan Lungu. „Există un rai al găinilor?”*, în *Tribuna*, nr. 55, 16-31 decembrie, 2004.

⁴ Dan Lungu, *Construcția identității într-o societate totalitară. O cercetare sociologică asupra scriitorilor*, ed. cit., p. 84;

⁵ Ibidem, p. 84;

⁶ Ibidem, p. 114.

Istorie și destin. Ultimii ani din viața lui Ion I. Nistor

Ionel-Cristinel Puha

Odată cu instaurarea regimului Ion Antonescu, la 5 septembrie 1940, aproape toți liderii politici intră într-un con de umbră, la fel și partidele, aici înscriindu-se și Ion Nistor, care nu va mai deține nicio funcție politică până la sfârșitul vieții sale. Mai mult decât atât, el s-a aflat în constantă supraveghere după 1940, mai ales după 1948, culminând cu arestarea sa de către autoritățile comuniste în 1950. În următoarele pagini voi încerca să surprind drama pe care istoricul și omul politic Ion Nistor a trăit-o începând cu toamna lui 1940, perioada celui de-al doilea război mondial, începutul instaurării regimului comunist și a represiunii acestora asupra clasei politice interbelice.

Majoritatea protagoniștilor scenei politice a regimului carlist, printre care și Ion Nistor, au intrat sub incidența Decretului-lege nr. 3262 din septembrie 1940 care făcea referire la controlul averilor foștilor demnitari ai statului. Comisia instituită în acest sens de către Președinția Consiliului de Miniștri, îi va elibera, la 30 septembrie 1941, un certificat prin care se considera justificată averea acestuia.¹ Declarația de avere făcută de Ion Nistor, la 4 octombrie 1940, ne înfățișează starea materială a acestuia până la acea dată. Din conținutul declarației aflăm că averea nobiliară a lui Nistor a constat în casa din Cernăuți și un lot viran, în același oraș, cât și un lot de casă la Lacul Roșu, aflându-se sub ocupație rusească, respectiv maghiară. Averea sa mobilă consta în șase acțiuni a 25.000 lei bucata, la Institutul de Arte Grafice „Glasul Bucovinei” din Cernăuți, patru titluri a 10.000 lei la împrumutul intern 1920, șapte titluri a 5.000 lei la Banca Românească, opt titluri de valoare de 42.000 lei la împrumutul înzestrării 1934, iar soția sa deținea o fermă de 5 hectare de pământ cultivabil în comuna Burla, din ținutul Sucevei. La aceasta s-a adăugat și faptul că, ocupația sovietică s-a produs atât de subit, încât Nistor, aflându-se la București, nu a putut salva nimic din bunurile imobiliare aflate la Cernăuți și, în primul rând, biblioteca sa de 5000 volume.² La 30 septembrie 1941, Comisia pentru declararea și controlul averilor demnitarilor a clasat cauza, iar la 13 noiembrie din același an, lui Ion Nistor i-a fost eliberat un certificat în care se constata justificată averea fostului demnitar.³ În afară de verdictul dat, apreciem că situația materială și bănească a lui Ion Nistor se situa sub posibilitățile financiare ale unei persoane care a fost 25 de ani profesor universitar, șase ani rector, 12 ani ministru, demonstrând faptul că nu a fost implicat niciodată în afaceri suspecte.

Noul regim instaurat a însemnat pentru Ion Nistor confruntarea cu alte pericole. Numele lui Nistor a figurat printre cele ale foștilor demnitari ai epocii

carliste cu care legionarii urmau să se răfuiească. Ion Nistor luase poziție de numeroase ori atât în cadrul unor întruniri și adunări politice liberale, cât și în presa vremii, împotriva extremei drepte și a violențelor săvârșite. În luna august 1940, istoricul și profesorul universitar Ion Nistor a fost încadrat, în mod provizoriu, la Catedra de Istoria Românilor la Universitatea din București, cu începere de la 1 octombrie al aceluiași an. În acest post a funcționat doar un an universitar. Prin adresa Ministerului Culturii Naționale și Cultelor din 14 iunie 1941, semnată de Vintilă Mihăilescu, Ion Nistor este pus în retragere din oficiu, pentru limita de vârstă, începând cu data 1 octombrie 1941. A rămas totuși profesor onorific și membru în corpul didactic al Facultății de Litere și Filosofie din București de unde va fi și epurat în anul 1948.⁴

După recucerirea nordului Bucovinei, în vara lui 1941, Ion Nistor este delegat, la 27 iulie 1941, să plece la Cernăuți pentru a face inventarierea patrimoniului universității.⁵ Istoricul susținea că Universitatea din Cernăuți putea fi redeschisă, însă mareșalul Ion Antonescu nu a fost de acord cu acest demers.

După lovitura de stat din 23 august 1944, România intră în sfera de influență sovietică și implicit în procesul de comunizare demarat de U.R.S.S. în estul Europei. O etapă decisivă în evoluția vieții statale românești a fost marcată de instaurarea guvernului Petru Groza și s-a încheiat cu abdicarea forțată a regelui Mihai, perioadă caracteristică generic de începutul implementării treptate a modelului sovietic, cu sprijinul Comisiei Aliate de Control și a Armatei Roșii.⁶ Partidele politice tradiționale românești, P.N.Ț. și P.N.L. împreună cu liderii lor, Iuliu Maniu și Dinu Brătianu, au încercat constituirea unui front comun împotriva acestui proces politic generat în Europa Răsăriteană. Însă, aceste partide s-au confruntat cu o puternică erodare internă, produsă în principal din cauza lipsei de activitate în cadrul organizațiilor de bază, a neadaptării structurilor și a forurilor de decizie la realitățile postbelice.⁷ Revenind la istoricul Ion Nistor și activitatea sa în perioada postbelică, menționez faptul că nu s-a mai implicat în politică după 1944, din mai multe motive: era la o vârstă destul de înaintată, teama de regimul comunist, de care vom vedea că nu va scăpa ușor, și, nu în ultimul rând, în urma războiului și a schimburilor teritoriale acesta își pierde locuința din Cernăuți, un lot de teren și diferite sume de bani. La această stare de lucruri se adaugă și pierderea tuturor surselor de venit, din care se întreținea pe sine și familia sa. În ceea ce privește activitatea sa istoriografică din perioada

30

in aeternum

¹ Nicolae Ciachir, *Din istoria Bucovinei (1775-1944)*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1993, p.122;

² Alexa Doina-Iosefina, *Ion Nistor-dimensiunile personalității politice și culturale*, Rădăuți, Editura Institutului Bucovina-Basarabia, 2000, p.197.

³ *Ibidem*, p.198.

⁴ Dorina N. Rusu, *Membrii Academiei Române 1866-2003. Dicționar*, București, Editura Academiei Române, 2003, p. 591-592;

⁵ Oltea Nistor-Apostolescu, *Din comoara mea de amintiri*, Rădăuți, Editura Septentrion, 2003, p. 162;

⁶ Liviu P. Nițu, *Elita politică, 1945-1955*, București, Editura Mica Valahie, 2014, p. -38;

⁷ *Ibidem*, p.39.

aceasta, este axată pe soarta românilor care se aflau acum în afara granițelor statului național român, cât și diferitele probleme ale latinității și autohtoniei românilor.⁸ Consultând memoriile fiicei sale, aflăm că Ion Nistor a fost ales, în 1945, Conservatorul Bibliotecii Academiei, punându-i-se la dispoziție o locuință (pe strada Vasile Lascăr), în urma pierderii casei și bibliotecii de cinci mii de volume de la Cernăuți.⁹

După ce comuniștii încep să acapareze tot mai multă putere, încearcă să scape de principalii opozanți, prin începerea proceselor politice. O primă victimă a fost P.N.Ț., pe 14 iulie 1947 avea loc, pe aerodromul din localitatea Tămădău, încercarea unor lideri național-țărăniști să de a fugii în străinătate pentru a lupta de acolo pentru cauza României. În fapt, autoritățile comuniste au fost sesizate de intenția celor din P.N.Ț. și au pus la cale un complot, căruia liderii acestui partid i-au căzut victime.¹⁰ Această orchestrație a fost minuțios realizată pentru a putea oferi pretextul interzicerii unuia dintre principalele partide politice. Participanții la această tentativă de fugă din țară au fost reținuți și condamnați la ani grei de închisoare și partidul desființat. În toamna lui 1947 este desființat și P.N.L., iar Tătărescu este îndepărtat din guvern, iar locul îi este luat de Ana Pauker. S-a realizat apoi un tabel de foști miniștri, începând din 1918 până în la 6 martie 1945, propuși pentru arestare. În toamna lui 1948 sunt arestați demnitarii ce au scăpat până la momentul acela de detenție. În această categorie se încadra și Ion Nistor. Pentru el, calvarul începe în ziua de 12 iunie 1948 odată cu adoptarea legii pentru etatizarea Academiei Române. Ion Nistor este destituit din funcția de Conservator al Bibliotecii și este nevoit să se mute din casa de la Academie până în octombrie același an. A fost exclus din rândul profesorilor onorifici ai Universității din București. Imediat după acest episod urmează percheziția casei sale, de unde s-au ridicat multe cărți, manuscrise : *Istoria Basarabiei*, broșuri istorice, 130 de fotografii cu diverse scene istorice și parlamentare, extrase din „Junimea Literară”. La 11 august 1948, printr-un decret al Prezidiului, se hotărăsc noii academicieni ai noii republici, printre care Ion Nistor nu se afla. Îi este retrasă calitatea de membru al academiei, pe care și-o va recupera abia post-mortem după 1989.¹¹

În baza Decretului nr. 6/1950, un colectiv de cadre din conducerea M.A.I., sub conducerea ministrului adjunct Marin Jianu, la 27 martie 1950, a decis că vor fi internați în afara celor prevăzuți în textul decretului, apreciindu-se de la caz la caz: foștii demnitari ai guvernelor reacționare, inclusiv cele două dictaturi (carlistă și antonesciană), ca: miniștri, subsecretari de stat, secretari generali, foști diplomați, senatori, deputați, prefecți, primarii orașelor de reședință, iar

pentru Municipiul București, primarii, ajutorii de primar general și primarii de sectoare.¹²

În noaptea de 5-6 mai 1950, ora 0:35, în baza unui ordin expediat direcțiilor regionale de colonelul Gavril Birtas, șeful Direcției I Informații Interne, urmau să fie arestate un număr de 82 persoane, foști demnitari. Bilanțul acestei operațiuni, pregătite și desfășurate minuțios, la scara întregii țări, a fost înaintat conducerii M.A.I., printr-o Adresă cu nr. 43/41768 din 6 mai 1950.¹³ Astfel, în aceeași noaptea de 5-6 mai, în jur de ora 1:30 noaptea, Ion Nistor, la vârsta de 74 de ani, este ridicat de agenți ai securității, casa îi este percheziționată, confiscându-i-se telefonul, decorații, două insigne P.N.L și alte câteva documente.¹⁴ Mărturia lui Ion Nistor este zguduitoare: În noaptea de 5 spre 6 mai 1950, am fost trezit din somn de nevastă-mea care-mi vestea că bate cineva la ușă. Am sărit din pat și ajungând la ușă am întrebat: <Cine bate?> Mi s-a răspuns: <Poliția>. Am deschis ușa și cinci agenți de poliție intrară în cameră. Nevastă-mea, îngrozită, înlămnise lângă patul meu. Unul din agenții politici îmi prezintă ordinul prin care eram chemat la Prefectura Poliției pentru informații, somându-mă să mă îmbrac imediat și să-i urmez. Am urmat somațiunii, îmbrăcându-mă în grabă. Nu mi s-a îngăduit să iau cu mine nimic, nici chiar rămas bun de la soția mea și de la nepoți, care priveau cu groază ridicare mea. Doi dintre agenți mă luară între ei și mă conduseră afară, spunându-mi să fiu om de înțeleș și să nu strig. Ieșind din curtea casei, mă conduseră până în strada vecină, unde aștepta o mașină. Am fost împins în mașină și așezat între cei doi agenți, dintre care unul îmi ordonă să-mi leg ochii. Am scos batista din buzunar și m-am legat la ochi, ca să nu văd unde mă duc. În timpul cursei am bănuț că porneam în direcția Poliției. Mașina s-a oprit însă la Ministerul de Interne. La intrare mi-au pus ochelari negri, ca să nu văd nimic, până ce am fost introdus într-un birou. Acolo mi-au scos ochelarii de la ochi și am văzut un comisar la o masă, care primi în taină un scurt raport de la agenții ce mă însoțiseră, după care aceștia vorbiră la telefon cu agenții rămași în locuința mea pentru percheziție. Rămas singur cu comisarul, acesta îmi luă un scurt interogatoriu, uitându-se într-un registru pe care îl avea pe masă, însemnă în registru ceva și mă somă să depun pe masă portmoneul ce-l aveam la mine, inele, stilou, ceasornic sau alte obiecte. Dar eu nu aveam nimic la mine; mi-a mai ordonat să-mi desfac cravata și șireturile de la pantofi, pe care le-a luat în seamă și le-a trecut în registrul din fața sa. Arestările din 5/6 mai 1950. Mărturia lui Ion Nistor – Memorialul Victimelor Comunismului și al Rezistenței (memorialsighet.ro)¹⁵ Inițial i s-a spus că va da „o declarație”, însă s-a dovedit contrariul. În aceeași noapte au mai fost arestați: Gh. Tătărescu, Alexandru Lapedatu, Dinu și Gh. Brătianu,

¹² Dennis Deletant, *op. cit.*, p.102.

¹³ *Ibidem*, p.103;

¹⁴ Oltea Nistor-Apostolescu, *op. cit.*, p.169-170;

¹⁵ [Arestările din 5/6 mai 1950. Mărturia lui Ion Nistor – Memorialul Victimelor Comunismului și al Rezistenței \(memorialsighet.ro\)](http://memorialsighet.ro), accesat la 4.06.2024.

⁸ Doina-Iosefina Alexa, *op. cit.*, p. 199;

⁹ Oltea Nistor-Apostolescu, *op. cit.*, p. 166;

¹⁰ Dennis Deletant, *România sub regimul comunist*, București, Fundația Academică Civică, 2010, p. 97;

¹¹ Oltea Nistor-Apostolescu, *op. cit.*, p. 166-167;

Dori Popovici, Pantelimon Halippa, Victor Slăvescu și alții. Aceștia au fost închiși fără proces și fără nicio explicație, o metodă tipic stalinistă. Au fost duși la închisoarea Sighet, supranumită și închisoarea miniștrilor.¹⁶ A fost deținut în celula nr. 13, împreună cu Dori Popovici, Ion Lupaș, Aurel Vlad, Constantin Giurescu și alții.¹⁷

Conform dosarului său de la C.N.S.A.S., Ion Nistor este condamnat abia la data de 1 septembrie 1954, după patru ani de închisoare, pentru faptul că în timpul „regimului burhezo-moșieresc” a desfășurat activitate intensă contra clasei muncitoare¹⁸. Ca o ironie a sorții, acesta a fost ministru al Muncii și a apărat drepturile muncitorilor, în special ale românilor. Tot din acest dosar mai reiese că perioada sa de detenție a fost prelungită de șase ori până a fi eliberat.¹⁹ Conform memoriilor fiicei sale, casa istoricului a fost pusă sub supraveghere, iar soția evacuată, ulterior. Familia sa, în tot acest timp, nu a știu nimic despre el, dacă este închis, unde este închis sau dacă mai trăiește. Membrii familiei află că trăiește cu zece zile înainte să fie eliberat, de la episcopul greco-catolic Iuliu Hossu.²⁰ Detenția lui Ion Nistor a sfârșit pe 6 iulie 1955, s-a întors acasă, la București, cu un libret de 3 lei în buzunar, o franzelă și o conservă. El a scăpat nevătămat din închisoarea de la Sighet. La 5 noiembrie 1956 îi este aprobată cererea pentru pensie și a încasat o sumă mică de 518 lei. Această decizie a fost anulată 3 ani mai târziu, la 25 septembrie 1959, pe motiv că nu avea vechime după 23 august 1944, decât de 4 ani, Ion Nistor la acea vreme având 84 de ani. Niciunul dintre colegii săi de

favoarea sa, fapt ce arată moravurile acelei perioade. Foștii săi colegi de la Cernăuți, deveniți profesori și academicieni la București, nu au luat atitudine la situația grea în care se afla Ion Nistor.²¹

¹⁶ Valerian Achim, *Închisoarea de la Sighet acuză*, Baia Mare, Editura Gutinul, 1991, p. 5;

¹⁷ *Ibidem*, p.7;

¹⁸ *Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității*, d. 27/1955, f. 2-7;

¹⁹ *Ibidem*, f.142;

²⁰ Oltea Nistor-Apostolescu, *op. cit.*, p. 194-195;

²¹ Doina-Iosefina Alexa, *op. cit.*, p. 203.

I. Paul Goma – repere biografice

- 1935 - 2 octombrie (orele 2 dimineața) se naște Paul Goma, ca fiu al familiei învățătorilor Eufimie Goma și al Mariei (n. Popescu), în satul MANA, comuna Vatici, județul Orhei – BASARABIA
- 1940 - 28 iunie: Basarabia este cedată rușilor. Familia Goma pornește în refugiu prea târziu, este întoarsă din drum înainte de a ajunge la Prut
- 1941 - 13 ianuarie: învățătorul Eufimie Goma este ridicat de către agenții NKVD și „dus” cărțile românești sunt arse în curtea școlii. Familia nu află nici motivul, nici durata condamnării – știe că „tata a fost dus în Siberia”
- 1941 - sfârșitul lui iunie: primele semne că „Vin românii!”
- 28-29 iunie: războiul ajunge în Mana. Basarabienii sunt eliberați
- Iulie, august, septembrie, octombrie: mama scriitorului își caută soțul. Nu-l găsește. Află că ar fi murit „rupt de o bombă” la Balta – un târg în Ucraina, unde fusese un uriaș lagăr de triere a deținuților – lagăr lichidat de sovietici înainte de retragere
- octombrie: considerat mort, lui Eufimie Goma i se face „mormânt” în cimitirul satului, lângă cel al primului său copil, Petrică
- 1942 - Toamna: Paul începe să frecventeze școala primară, clasa I
- 1943 - Iarna: sosește la MANA, pe adresa Mariei Goma, o carte poștală ciudată: este o carte poștală tip, de la Lagărul de Prizonieri Sovietici Nr. 1 – Slobozia, Ialomița. Era scris, într-o română plină de rusisme, că deportatul la Siberia de către ruși este acum prizonier de război la români. Nevasta să adune acte, fotografii, mărturii din sat de la Inspectoratul Școlar, din satul natal, ca să dovedească că este cu adevărat Goma Eufimie român și învățător, nu prizonier la români...
- Ianuarie – octombrie: mama scriitorului și bunica dinspre tată fac multe drumuri la Slobozia – Ialomița, doresc să clarifice situația „prizonierului sovietic la români”
- Octombrie: în sfârșit, Eufimie Goma este lăsat în libertate, pleacă acasă din acel lagăr; trebuie să se prezinte săptămânal la postul de jandarmi; a fost reîncadrat în învățământ
- 1944 - Martie: Refugiul în Transilvania, întâi la Sibiu, într-un Centru de Refugiați, apoi în satul GUSU, județul Sibiu, unde fuseseră repartizați părinții ca învățători
- 20 August : Eufimie Goma primește ordin de chemare. Se duce la Sibiu, dar intervine ... 23 August 1944
- Panică printre basarabieni și bucovineni: „schimbarea armelor” îi amenință, nu doar din partea rușilor – care vin – ci și a ardelenilor localnici, simpatizanți ai rușilor (crezând că rușii le-or da Ardealul de Nord de la unguri)
- Din septembrie 1944, când s-a constituit Comisia Aliată de Control, „refugiații” se ... refugiază și mai și, ca să nu fie „repatriați în țara rușilor” (vezi „Arta Refugii”)
- În octombrie, familia Goma se mută – ca să-și piardă urma – în comuna BUIA, județul TÂRNAVA MARE
- În lunile octombrie, noiembrie, decembrie, familia Goma se ascunde prin păduri, de fiecare dată, când riscau să fie descoperiți de către „Comisia aceea”
- 1945 - Ianuarie: familia Goma este „prinsă” nu de către jandarmi, nu de către ruși, ci de către niște ciobani. Este condusă la Sighișoara, în Centrul de Repatriere
- Ianuarie – sfârșitul lunii mai: în acel lagăr, tatăl scriitorului face acte false pentru familia lui și pentru alte familii ca să nu fie „repatriați în Siberia” (cum se întâmplase cu fratele mamei, Nicolae Popescu, care na acceptat acte false)
- Sfârșitul lunii Mai, după încheierea războiului, cei din familia Goma, cu acte de nerepatriabili, se întorc „acasă” în comuna Buia, județul Tîrnava Mare
- Vara: începe seceta în Moldova
- Toamna: trimestrial, până prin 1953, acești „nerepatriabili” sunt convocați la Sighișoara, ei sunt întrebați, dacă nu s-au răzgândit. Ei erau hăituiți, dar basarabienii preferau să rămână „străini în propria țară”, decât să fie ... „repatriați în Siberia”
- 1946 - Septembrie: Paul intră, prin concurs, ca elev bursier, la Școala Normală „Andrei Șaguna” din Sibiu
- 1948 - Vara: se anunță Reforma Învățământului
- Septembrie: Paul continuă, două clase de normală, la Sibiu, ca elev în clasa a VII-a, la „Ciclul Doi” din Șeica Mare, județul Tîrnava Mare.
- Octombrie – noiembrie: „Epurarea” cărților din biblioteca școlii (vezi „Astra”, „Sabina”, „Roman – intim”)
- 1949 - Ianuarie (cam pe 11): mama și tatăl lui Paul Goma, împreună cu majoritatea locuitorilor adulți din sat, sunt „ridicați” și „duși” – nu se știe unde. De fapt, la Securitatea din orașul Mediaș (nou înființată). După un timp, ceilalți arestați sunt eliberați, rămânând doar câțiva

„suspecți” – printre care soții Goma. Mama este eliberată în mai, tatăl abia în august 1949 (vezi „Ostinatov”, „În Cerc” „Gherla”, „Patimile după Pitești”, „Gardă inversă”)

- Septembrie: Paul intră, prin concurs, elev bursier în clasa a VIII-a a Liceului „Gheorghe Lazăr” din Sibiu

- Octombrie: „descoperă” biblioteca Astra

- Decembrie: biblioteca se închide pentru „inventar” (adică o nouă „epurare”)

1950 - 1951 – Elev obișnuit

1952 - Mai: Paul Goma, elev în clasa a X-a, este „convocat” la Securitatea din Sibiu și „reținut” 8 zile. Din ce motive? A vorbit în clasă, despre partizani; ține un jurnal intim – codificat

- Septembrie: când se întoarce din vacanță, află că fusese de mult exmatriculat din toate școlile din țară. Face o încercare la Liceul din Sighișoara, după o săptămână este invitat să plece. La Brașov nu este primit

- Abia în octombrie este primit la Liceul din Făgăraș

1953 - Martie: moare Stalin, cresc speranțele

- Iunie: Paul Goma este absolvent al Liceului din Făgăraș

- August: el încearcă să dea examen de admitere la Institutul de Cinematografie. Este eliminat din prima fază

- Septembrie: Cere să fie încadrat în învățământ la țară. I se propune să fie „instructor superior de pionieri”. Acceptă. Astfel ajunge să funcționeze la Școala Elementară din comuna Dacia, Raionul Rupea, apoi în „orașul” Rupea, la Liceu

1954 - August: dă examene de admitere, simultan la Universitatea din București (Filologie, Română) și la noul Institut de Literatură și Critică Literară „Mihai Eminescu”. Reușește la amândouă, alege Institutul („Fabrica de scriitori”)

1955 - Vara: acest „Institut” este transformat în „secție” și translat la Universitate

- Toamna: conflicte la seminarii, cursuri cu : Radu Florian, Tamara Gane, Mihai Gafița, A. Hoajă, M. Novicov

1956 - Iunie: studentul P. G. este „judecat” de rectoratul Universității. Acuzatorii: Iorgu Iordan, Al. Graur, Ion Coteanu, Tismăneanu, Radu Florian, M. Novicov și doi „necunoscuți” de la Securitate. Ar fi trebuit să fie acuzați și alți doi colegi de an, de grupă, de bancă – Aurel Covaci și V. Albu, însă, spre surprinderea lui P. G., ei au devenit acuzaatori. Capete de acuzare:

a) afirmase, la seminarul de marxism, că războiul declarat Finlandei, în 1939, de către U. R. S. S., era „un război injust”;

b) afirmase că „moldovenii” (din R. S. S. Moldovenească) sunt români, că „limba moldovenească” este o invenție („Sovieticii au inventat o limbă care nu există”); locuitorii

vorbesc limba română, deci o limbă de origine latină (cum susține academicianul sovietic ȘIȘMARIOV) și nu o limbă slavă (cum susține academicianul român Al. Graur);

c) susținuse că sistemul de cote este descurajant, iar colectivizarea agriculturii o eroare economică;

d) afirmase că trupele sovietice din România sunt trupe de ocupație;

e) susținuse că limba rusă nu trebuie să fie obligatorie etc..

„Procesul” a durat vreo 3 ore. Ne uimește suprarrealismul situației: M. Novicov, pornit la drum ca acuzator-șef, pe parcurs a devenit ... avocat a lui P. G.

El a rostit fraza determinantă:
„- Tavișci! Iel, Goma, spri diasibiri di alț’ reacțianari nicinstiți, iel ieste un reacțianar cinstit – ieu cam atât am avu’ di spus ...”

Astfel apărât, P. G. nu a fost arestat pe loc, cum ceruse acad. Iordan, susținut de Coteanu ; nici n-a fost exmatriculat – cum sugeraseră, în cor, Florian și Tismăneanu. M. Novicov a promis că se va ocupa el „îndiaproapi” de ... Cazul Goma – atunci a luat naștere cazul cu pricina

- August: P. G. își face „convocarea” (militară) la Cilibia. Acolo aude că la Poznan s-ar fi întâmplat ceva. Se întâmplase : Budapesta 1956 a început la ... Poznan

- Septembrie: P. G. scrie la romanul cu titlul „Durerile facerii”, început în anul I, din care citise fragmente la „seminariile de creație” (proză, conduse de M. Gafița)

- 22-23 Octombrie: Izbucnește Revoluția Maghiară. P. G. este hotărât ca la prima ședință de U. T. M. să predea carnetul, în semn de protest, dar n-a avut ocazia. A pus în roman această poveste a carnetului, citind fragmentul respectiv la „Seminarul de creație” condus de M. Gafița

- 22 Noiembrie: P. G. este arestat, dus la Ministerul de Interne, devenit sediul C. C.; anchetat, acuzat fiind de... tentativă de organizare a unei manifestații ostile

1957 - Februarie și martie: procesul lui P. G. se termină prin condamnarea acestuia la doi ani închisoare corecțională pentru delictul de agitație publică
- Aprilie: închisoare la Jilava

1958 - Martie: mutat la închisoarea Gherla
- 21 Noiembrie: P. G. este „liberat” și trimis sub escortă „pentru 3-6 luni” în domiciliu obligatoriu, într-un sat Lătești, Raionul Fetești

1961 - Noiembrie: lui P. G. i se prelungește „domiciliu obligatoriu” cu încă 24 de luni - P. G. protestează, în scris, împotriva „prelungirii”; îl acuză pe ofițerul de securitate Livescu de rapoarte-false și de maltratare a „deoștilor”

1962 - Un lucru nemaiauzit, nemaipomenit: un reprezentant al M. A. I. se deplasează, întâi în

- satul Lătești, apoi la Fetești – în vederea anchetei...
- 1963 - Paul Goma este „liberat înainte de termen”, dar ofițerul de securitate Livescu nu e pedepsit
- 1963 - Ianuarie – 1965 Iulie: P. G. lucrează ca zilier la Buhuși (la Casa de Cultură – însă la fier-beton); la Rupea și Făgăraș: fotograf ambulant, trompetist de sâmbătă seara, muncitor la o pepinieră ca să dezgroape puieti, la un siloz de cereale unde încărca și descărca vagoane, muncitor necalificat la secția forjă a uzinei „Rulmentul” din Brașov, „merceolog la Agrosem”, în Făgăraș...
- August: ca urmare a lui Nicolae Ceaușescu (ce permitea foștilor deținuți politici să-și continue studiile superioare), P. G. dă examen de admitere la Facultatea de Filologie și reîncepe studiile (nu i se aprobase reînmatricularea în anul III, deși avea acest drept)
- 1965 - Septembrie: P. G. este din nou, după 11 ani, student în anul I
- Reîncepe romanul fără titlu, a lucrat la el și în perioada domiciliului obligatoriu, „Ostinato”
- Depune proză scurtă la „Gazeta literară”, „Lucefărul”, „Viața Românească”, „Amfiteatru”
- I se răspunde în 1965-1966 : „Fiind un caz, d-ta nu poți debuta în periodice, trebuie să publici întâi un volum.”
- 1966 - P. G. depune, la E. S. P. L. A., romanul „Ostinato”. Acolo îi spune M. Gafița: „Nu se poate debuta cu un roman, se debutează numai cu un volum de proză scurtă”... P. G. depune un volum de „proză scurtă”, tot la E. S. P. L. A.
- 6 Decembrie: la insistențele Gicăi luteș și ale Sînzianei Pop, Eugen Barbu este de acord ca Paul Goma să debuteze în revista sa „Lucefărul”, cu povestirea „Când tace toba” (vezi „Bonifacia”)
- Decembrie: „Lucefărul” publică încă o proză și un reportaj, iar, când decernează „Premiile pentru 1966”, P. G. primește „Mențiune, proză” – cu Ion Nicolescu; Premiul I a fost acordat Alexandrei Tîrziu, iar la poezie îl primește Ileana Mălăncioiu
- 1967 - Debutul în „Lucefărul” îi deschide lui P. G. porțile periodicelor: „Gazeta literară”, „Viața Românească”, „Ateneu”, „Cravata Roșie”, „Neuer Weg” – de unde concluzia că nu exista „ordin de sus” în privința lui, dar „lași” nu voiau să-și ia responsabilitatea unui „caz” - Eugen Barbu a făcut excepție.
- Primăvara: o revistă germană din România pregătește publicarea unui fragment din romanul „Ostinato”. Întâmplarea face ca Miron Radu Paraschivescu, poposind la redacția revistei, să-și arunce ochii peste manuscrisul aceluia roman. După un timp a exclamat: „- Dar băiatul ăsta e un Soljenițin român!”
- P. G. va citi, la Cenaclul condus de M. R. Paraschivescu, câteva fragmente. Televiziunea austriacă era la fața locului. În curând, o revistă vieneză publică, în traducere germană, un fragment însoțit de o notă bibliografică și de un studiu despre literatura română; ceea ce însemna că în vara lui 1967 a fost trimisă în Occident prima variantă a romanului „Ostinato”
- În februarie 1967, îi moare tatăl lui P. G., în vârstă de 58 de ani
- Toamna: P. G. nu mai suportă șantajele Securității, abandonează universitatea
- 1968 - Primăvara: promisiuni de publicare a „volumului de proză scurtă” ... cu scurtări și cu schimbarea titlului...
- 7 august: P. G. se căsătorește cu Anamaria Năvodaru și pleacă la mare
- 21-22 august:
- a) invadarea Cehoslovaciei;
- b) lansarea în librărie a volumului de debut „Camera de alături”;
- 23 august: P. G. (fără profesie, nestudent, nemembru al Uniunii Scriitorilor... dar autor al unui volum) se prezintă la sediul Uniunii din Șoseaua Kiseleff și cere să fie primit în ... Brigăzile patriotice. Este trimis la plimbare:
- a) scriitorii încă nu constituiseră asemenea brigăzi;
- b) chiar dacă se vor constitui, în ele vor intra numai membri de partid.
- 24 august : P. G. este chemat telefonic la sediul Uniunii Scriitorilor, unde Pop Simion, Ioanichie Olteanu și Janos Szász îl anunță că ... ideea lui a fost bună, dar mai întâi trebuie să devină membru de partid, dacă vrea să fie inclus în Brigăzile patriotice.
- August : P. G. face cerere de înscriere în partid
- 24 sau 25 august – în Sala Mare de la Casa Scriitorilor are loc faimoasa ședință de primire în partid a unor scriitori: Mariana Costescu, Aurel Dragoș-Munteanu, Adrian Păunescu, Paul Schuster, Paul Goma...
- Sfârșitul lui august: „Gazeta literară” se transformă în „România literară”, sub direcția lui Geo Dumitrescu. P. G. devine redactor cu jumătate-normă la „pagina dedicată muzicii”
- La sfârșitul acestui an apare o nouă variantă a romanului „Ostinato”, o copie este trimisă în Occident
- 1968 - 1969 – P. G. lucrează la un roman, „În Cerc”
- 1969 - P. G. declară „editorilor”: dacă „Ostinato” nu e publicat în 1970, în 1971, va apărea în Occident. Nu e luat în seamă, „gluma e bună, bună”. Securitatea intră pe fir, îl cheamă la „ședințe de lămurire” (nu se mai auzise ca un tânăr român debutant și membru de partid să afirme că va publica „la capitaliști”). Este convocat la președintele Uniunii Scriitorilor – Zaharia

Stancu (de multe ori!), la „comitetul operativ”; scopul era precis: să-l determine pe scriitor să declare că nu mai vrea să publice în Occident, că vrea să publice numai în Patria Română. Binențeles, Paul Goma nu acceptă!

-Tot în cursul anului 1969: P. G. este „judecat” la Uniunea Scriitorilor, unde asistă cam 20 de scriitori. Toți cei înscriși la cuvânt susțineau că un scriitor român, „nu avea dreptul să se comporte ca și cum ar fi singur pe lume”

1970 - Martie: P. G. publică pentru ultima oară proză, în „România literară”, un fragment din opera „În Cerc”

- Aprilie: romanul „Ușa”, predat editurii „Cartea românească”, este respins de către Marin Preda și Mihai Gafița (Alexandru Ivasiuc l-ar fi „decodificat”, încât afirma că „sub personajul Florica se ascunde, în fapt, Elena Ceaușescu ; sub cel al lui Iosub, se ascunde chipul lui Nicolae Ceaușescu...”) Începând cu 1970, P. G. nu mai are dreptul să semneze nici traduceri, nu au voie să semneze nici soția Ana, nici socrul său, Petre Năvodaru. Cu toate acestea... P. G. continuă să fie redactor la secția proză.

- Trimite în Occident manuscrisul romanului „Ușa”

1971 - Martie: noul director al editorii (devenite „Eminescu”), Ioanichie Olteanu îl anunță pe P. G. că romanul său „Ostinato” va fi publicat. Când? Foarte curând – însă trebuie făcut publicabil. Adică? Adică... „Știi dumneata foarte bine.” P. G. nu știe foarte bine, nici bine, așa că nu acceptă „condițiile”. Dar trebuiau luate măsuri ca să se publice întâi în țară, apoi în străinătate. Directorul editurii zicea: „... trebuie s-o luăm înainte.” „Luați-o!” – răspunde autorul.

- Aprilie: editura „Eminescu” îi înmânează autorului o hârtie (nu un contract!) prin care... atestă publicarea romanului într-un viitor apropiat. În schimb, i se cere autorului un angajament scris că nu va permite publicarea romanului său „în limbi străine înainte de a fi publicat în românește”. P. G. refuză. „În acest caz, rupem tratativele!” îi răspunde I. Olteanu, ușurat, chiar fericit

- Iunie: un editor german difuzează pliante cu autorul și cartea. Vorbește despre „Un Soljenițin român.” (era editorul Shurkamp). - În tot cursul verii, Z. Stancu, C. Chiriță, N. Stănescu, C. Țoiu încearcă să-l „convingă” pe P. G. că „nu se face...”. P. G. le răspunde că „ba se face...”

- Octombrie: Dieter Schlesak îi trimite lui P. G. o telegramă din Germania prin care îl anunță că „Ostinato” a apărut, a fost lansat la Târgul de carte... Prin postul de radio Europa Liberă, P. G. află că „delegația R. S. R. la Târgul de carte a protestat împotriva publicării și expunerii unei cărți (!), apoi a părăsit Târgul – iar în standul gol al

R. S. R., editorul a etalat, pentru fotografi, cartea cu pricina.”

- Apare traducerea franceză „La Celule des Libérables” (Editura Gallimard)

1971 - Toamnă – iarnă: la o ședință lărgită în Sala Mică a Palatului, Dumitru Popescu „Dumnezeu” propune excluderea din partid a lui Paul Goma – pentru că „a pus în mâna dușmanului o armă cu care să lovească în patria noastră.” P. G. este apărut e către Mihai Novicov, Ion Lăncrăjan, Mihai Ungheanu, Darie Novăceanu...

- Iarna: continuă „ședințele intime de lămurire”, C. Chiriță, C. Țoiu, N. Stănescu, Ion Horea, Radu Boureanu, Ion Hobană, toți încercau să-l convingă pe P. G. „să predea de bună voie carnetul”. P. G. răspunde: „De bunăvoie, nu vi-l dau, de nevoie... ia încercați să mi-l luați cu forța: îl înghit precum partizanul sovietic!”. De unde concluzia înlăcrimată a poetului N. Stănescu – „Bă, bătrâne, tu nu-mi ești prieten adevărat, dacă mi-ai fi, mi-ai da carnetul ăla, tu tot nu mai ai ce face cu el. Și ne-am duce să bem ceva...!” Dar... lui P. G. nu-i era sete.

1972 - P. G. îi predă lui Preda manuscrisul romanului „În Cerc”. Preda nu-l primește: „Ce, monșer, crezi că eu sunt tâmpit, ca Ioanichie, să-ți dau la mână hârtie, pecumcă?”

- Sfârșitul lui aprilie: P. G. este convocat la Zaharia Stancu: „Uite, dragă, ce faci: îmi aduci niște fotografii și de-ale dumnitale și de-ale nevestii că am primit dispoziție să-ți dăm pașaport – pașaport să-ți dăm...” P. G. acceptă pașaportul, dar numai pentru el – „Dacă n-o să mă lăsați să mă întorc, o să am pretext de... întregirea familiei.” Apare ediția a doua a romanului „Ostinato”

- 18 iunie: P. G. pleacă, pentru 3 luni, în călătorie turistică în țările Austria, R. F. G., Franța

- Iulie: *Cartea românească* scoate traducere din Faulkner, P. G. apare coautor. Îi apare la o editură germană „Ușa” („Die Tür”).

- Noiembrie: Ana Goma vine și ea la Paris. P. G. scrie „Gherla”

1973 - Ianuarie-februarie: P. G. începe cartea „Lățești” (rămasă neterminată)

- Iunie: P. G. și soția sa Ana se întorc în România. La vamă li se confiscă toate cărțile; P. G. anunță, în scris, Securitatea că: dacă nu-i sunt restituite, în 24 de ore, toate cărțile, el publică, în Occident, lista cărților confiscate, printre ele aflându-se și volumul de Willy Brandt, la care tocmai se ducea în vizită „cancelarul” R. S. R. - În 8 ore, cărțile-i sunt restituite, cu scuze. La *România literară*... nu mai are loc. Nici n-a fost dat afară. „Dar care-i i-i situațiunea?”. Gabriel Dimisianu: „Ce mai vrei, bătrâne?! Și cu sufletu-n Occident și cu trupu-aici la noi...”

- P. G. nu-și va recupera niciodată „Cartea de muncă”; numai „Securitatea poporului” știe ce „secrete de stat” conține
- Toamna: P. G. începe romanul „Gardă inversă”
- 1974 - Se publică în franceză, la Gallimard „Ușa” sub titlul – „Elles était quatre...”
- P. G. lucrează ca muncitor zilier în atelierul sculptorului Ion Jalea, la realizarea unui monument al mândrului Decebal, cu tot cu cal.
- Iulie : moare mama lui P. G. Este înmormântată la Cimitirul Străulești II
- 1975 - Termină romanul „Gardă inversă”.
- Începe romanul „7-1”
- 2 Noiembrie: se naște Filip-Ieronim, fiul lui P. G.
- Decembrie: începe un eseu despre România (fără titlu)
- 1976 Apare în franceză „Gherla” la Gallimard. Ca și „Ostinato” și „Ușa”, „Gherla” se transmite la Europa liberă în foileton, în lectura autorului
- Decembrie: în urma ascultării operei „Gherla” la Europa liberă, o mulțime de necunoscuți – care făcuseră pușcărie – îl vizitează pe P. G., unii ca să-l felicite, alții să aducă corectări unor mărturii
- 1977 - Apar alte titluri în străinătate. „Se pierd”, la Securitate, manuscrisele romanului „7-1”, partea a doua a cărții de mărturie „Lățești”, eseu despre România
- 20 noiembrie 1977: P. G. împreună cu soția și copilul ajung la Paris, cu pașapoarte turistice. CER IMEDIAT AZIL POLITIC
- Decembrie: apare la Gallimard „Dans le cercle”
- 1978 - P. G. scrie cartea de mărturie „Culoarea curcubeului” (în franceză – „Le tremblement des hommes”)
- P. G. începe să scrie „Patimile după Pitești”
- Apare în suedeză „Gherla”
- 1979 - Se publică în străinătate unele opere ale sale, cât și romanul „Garde inverse”
- 1981 - Apare în Franța, „Patimile după Pitești” (cu titlul „Les Chiens des mort”)
- 1983 - P. G. scrie „Bonifacia” și prima variantă a volumului „Din Calidor”
- 1984 - P. G. se ocupă, pentru scurt timp, de Departamentul Europa din INTERNAȚIONALA REZISTENȚEI. Organizează două colocvii, la Senatul francez, despre Yalta și despre pacifism. Apare în germană, „Patimile după Pitești”, sub titlul „Die Rote Messe”, la editura Thule, Köln
- 1985 - A doua variantă – „Din Calidor”. Prima variantă din „Arta Refugii”
- 1986 - Prima variantă „Astra”; apare „Bonifacia”
- 1987 - Prima variantă „Sabina”. Definitivat „Arta Refugii”
- 1988 - Definitivat „Astra”, „Sabina”
- 1989 - P. G. scrie „Roman – intim”
- Apare, în limba română, la editura Dialog din Germania „Din Calidon – o copilărie basarabeană”
- 1990 - Februarie: apare în franceză „Arta Refugii”. La Editura *Dialog* din Germania, apare, în limba română, „Patimile după Pitești” (în dactilografia autorului)
- Apare „Gherla”, apoi „Culorile curcubeului” (ambele la *Humanitas*)
- Apare „Patimile după Pitești” (*Cartea Românească*)
- Apare o operă a sa la Londra, în engleză
- Apare „Din Calidor – o copilărie basarabeană” (*Albatros*)
- 1991 Primăvara: apare „Sabina”, prima parte (Cluj) și „Arta Refugii” (*Dacia*, Cluj)
- Apare „Soldatul câinelui” (*Humanitas*)
- Apare „Bonifacia” (*Omega*, București)
- 1992 - Ianuarie: se publică „Ostinato” (*Univers*)
- Apare: „Ușa noastră cea de toate zilele” (*Cartea Românească*)
- Apare „Astra” (*Dacia*, Cluj, după ce apăruse în Franța, în traducere franceză)
- 1993 - Apare, în franceză „Sabina”
- Apare ediția a doua a romanului „Culoarea curcubeului” (Biblioteca Revistei „Familia”, Editura *Multiprint*, Oradea)
- 1995 - Apare „Adameva” (*Casa de presă*, Iași)
- Apare „Amnezia la români” (*Litera*)
- Apare volumul „Scrisori întredeschise – singur împotriva lor” (Ediție îngrijită de László Alexandru – Biblioteca Revistei „Familia”, editura *Multiprint*, Oradea).

Bibliografie :

1. Mariana Sipoș, *Destinul unui disident: Paul Goma*, Editura *Universal Dalsi*, 2005;
2. Elvira Iliescu, *Paul Goma – 70*, Editura *Criterion*, 2005;
3. Laszlo Alexandru, *Viceversa!, polemici pro și contra lui Paul Goma*, Timișoara, Editura *Bastion*, 2008.

II. Paul Goma – „Gardă inversă” – roman, Editura București, 1997 (Scurtă prezentare)

Numele lui Paul Goma ne trezește conștiința de români, ne sugerează imaginea disidentului care a luptat pentru drepturile omului în România.

Opera sa dezvăluie o lume alienare, o societate românească bolnavă, răul îl întreține regimul, care face din corupția morală și materială principala sa armă de dominare. Romane ale exilului s-au scris, dar Paul Goma scrie despre întoarcerea din exil. Cartea

„Gardă inversă” a fost scrisă în 1973, terminată în 1975, după reîntoarcerea lui Goma în România. Romanul evocă șocul reîntoarcerii din Franța în țara sa, căci, la fiecare pas, regăsește polițiști, critici și confrăți înecați în intrigă. El se va revolta, nu va ceda șantajelor, amenințărilor, va rămâne un luptător demn, cinstit, pasionat de cultură. El este un patriot basarabean, un român adevărat. După ce locuiește aproape un an la Paris, unde venise și soția sa, Ana, el se întoarce în România, în 1973, căci era țara sa. Toți rămân uimiți: securiști, scriitori, cetățeni de rând. Curajul său pune în evidență lașitatea doritorilor de a se stabili în Occident.

În acest roman descoperim mai multe romane: al mamei, al persecuției (urmăririi) de către Securitate, al scriitorilor. Mama sa suferă de o boală cumplită – scleroză în plăci. Ea se stinge lent, nu mai are putere să se ridice, să se miște.

Fiul o vizitează zilnic la spital. Fraza-cheie, laitmotivul – „Astăzi, mama...”. Securitatea vine în salonul bolnavei și-i caută pe sub saltea, crezând că fiul și-a ascuns acolo unele manuscrise. „Alaltăieri, după ce-ai plecat tu, au venit doi inși de la Securitate” (p. 164). Ei îi otrăvesc sufletul mamei prin acuzarea fiului: „Și că de ce nu-mi aduci medicamentul împotriva sclerozei. Că ești plin de dolari, fumezi țigări fine și bei șampanie, dar medicamentul contra sclerozei nu-mi cumperi.” (...) „Și după ceau umblat în noptieră, au început să caute sub saltea și m-au rostogolit de pe-o parte pe alta (...) și ei înțepau saltea cu o andrea, cu un fel de sârmă.”

O amenință „... dacă deschid gura, mă dă afară din spital” – („Te-arunc afară din spital, nenorocito!”)

Autorul re trăiește clipele de coșmar din închisorile Jilava, Gherla, persecuțiile lui Achim, securistul care se ocupa de scriitori. Paul Goma a fost întotdeauna un om hotărât, personajul romanului are același caracter de om demn, refuză propunerea de a fi informator: „Am venit ca să v-anunț că vă pierdeți timpul cu mine: refuz categoric să devin informator” (p. 177).

Cei doi securiști îl intimidează cu un bonier pe care s-ar putea să completeze un mandat de arestare. Acuzatul nu se sperie: „Vă rog”, „Poftiți stiloul meu”. După o pauză, unul îl înjură: „Porcule! Idiotule! Banditul ce ești tu!” (p. 178). În acea clipă, personajul, eroul operei retrăiește drama unei societăți nedrepte: „O, da, acum vă recunosc.”

Cei suspecți de Securitate erau urmăriți pretutindeni. Agentul de urmărire devine umbra credincioasă a urmăritului (filaje, curse, capcane, urmări interminabile). Acest coșmar face parte din cotidian. Atenția e mereu trează, trebuie să nu se lase prins în mrejele unei tinere, căci erotismul a devenit o armă a securității.

Romanul scriitorilor este un tablou de moravuri, al moravurilor literare.

Scriitori, critici literari devin servili regimului totalitar, se trădează unii pe alții, sunt roși de invidie, când văd reușitele povestitorului. Revenirea din occident li se pare o insultă, ei nu doresc să-i urmeze exemplul. Pentru ei devine un om supărător.

Talentul scriitorului este evidențiat prin arta narativă, recurgând la monologul interior, descrierea realiste, tehnica contrapunctului (povestirea în paralel a episoadelor). Cititorul este uimit de limbajul argotic al unor personaje, de umorul negru.

Romanul „Gardă inversă” devine astfel un roman modern, aparținând realismului. Autorul își exprimă dragostea de părinții săi, mama sa este o creștină. Credința în Dumnezeu îi dă putere: „Vai, vai, cum se mai chinuie sufletul, când se desparte de trup, vai, vai!” (p. 168).

Autorul cercetează trecutul familiei sale din Basarabia. El evocă deportarea tatălui său în 1940 de către ocupanții sovietici (pag. 150). Tatăl său era învățător. S-a întors din Siberia ca soldat în armata sovietică. Prizonier la germani, reușește să se-ntoarcă în România, la familia sa. Dar alți membri ai familiei au dispărut: „Rudele noastre și-ai risipit oasele în Kazakhstan, la Komsomolsk, pe malurile Mării Albe”.

„Paul Goma este, într-adevăr, un scriitor sosit de acolo. Un puternic mânăitor de texte, care n-ar trebui să scrie decât despre lucrurile esențiale: exilul, moartea, suferința.” (Sanda Stolojan – Fragment din articolul apărut în Revista „Le monde”, 1 iunie 1979, pag. 25 traducere Șerban Christovici).

ISSN: 1453-617X